ЯНГИ ЗАМОН “ОММАВИЙ ҚИРҒИН ҚУРОЛИ”

Республикамизда 1987 йилдан 2004 йилнинг январигача 3596 та СПИД билан боғлиқ ҳодиса рўйхатга олинган. Беморларнинг 3536 нафари юртимизда истиқомат қилишса, 60 нафари чет эл фуқаролари ҳисобланади. Уларнинг 3971 нафари эркаклардир.

2-бет

КИМ НИМА ДЕБ ЁЗИБДИ?

Фельетон ҳар қандай жамиятнинг шифокори ҳисобланади. Жамиятнинг қаерида дарди бор, касали бор, аниқлайди, баралла айтади, уларнинг авж олиб кетмаслиги, жамиятнинг инқирозга юз тутмаслигининг олдини олиб, уни даволайди. Фельетонни мен темирчининг ўчоғига ўхшатаман. Бу ўчоқ занглаб қолган темирни соф ҳолатга келтирганидек, фельетон... жамиятнинг об-ҳавосини янгилаб туради.

Фельетон жамият шифокори экан, демак, давлат фельетончининг суянчи бўлиши керак. Муҳарририятлар ҳам фельетонни босиб чиқаряптими, то бир тўхтамга келгунча муаллиф билан ёнма-ён туриши, масъулиятни елкасига олиши лозим.

3-бет

ҲАРАКАТДАН ТЎХТАГАН ЖАРАЁН ҚИССАСИ

«Афтидан, кимдир Йозеф К.га туҳмат қилган чоғи, ахир у ҳеч кимга ёмонлик қилмаган, бирон-бир ножўя иш ҳам содир этмаганди, шунга қарамай уни ҳибсга олишди».

4-бет

Mustaqil gazeta

HURRIYAT

1996-yil dekabrdan chiqa boshlagan E-mail: hurriyat@uzpak.uz № 6 (364) 2004-yil 11-fevral

«HURRIYAT» сизники,
Сиз HURRIYATники бўлинг!
Газетамизга 2004 йил учун обуна давом этмоқда.
Нашр кўрсаткичи — 233

Муносабат

“Очиқ айтиш керакки, бугун фермер бўлишни истайдиган одамлар жуда кўп. Аммо ҳар ким ҳам ҳақиқий фермер бўлолмайди, десам ўйлайманки, сизлар ҳам бу фикрга қўшиласиз.

Ҳозирги кунда фермер деганда биз қандай одамни кўз олдимизга келтирамиз?

Фермер дегани, бу — аввало универсал қобилиятга эга бўлган инсон. Халқимиз ибораси билан айтганда, бугун фермерга қирқ ҳунар ҳам оз.

У бир вақтнинг ўзида ҳам деҳқон, ҳам агроном, ҳам чорвадор, керак бўлса, механизаторлик ва механиклик ҳам қилади, табелчи ва иқтисодчи, банкир ва бухгалтер, таъминотчи вазифаларини ҳам бажаради. Шу билан бирга, у ўз маҳсулотини сотиш масалалари билан шуғулланиши лозим. Кўриб турганимиздек, амалда фермердан зарур кўникма ва билимга эга бўлишни талаб қилмайдиган соҳанинг ўзи йўқ. Шу сабабли фермер бўлишни истайдиган одамлар ўртасида танлов ўтказиш, уларга ер ажратишда, янги фермер хўжаликларини рўйхатга олишда бу ишнинг ҳамма томонларини ҳисобга олиб, ўта масъулият билан ёндашиш даркор”.

Ислом КАРИМОВ

(Президентнинг 2003 йилда мамлакатни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш якунлари ва 2004 йилда иқтисодий ислоҳотларни чуқурлаштиришнинг асосий йўналишларига бағишланган Вазирлар Маҳкамаси мажлисидаги маърузасидан)

ЕР БЕРИЛАЯПТИ, ЛЕКИН...

... Яқинда таҳририятга келаётганимда эгнига гуппи, оёғига этик кийган ижарачи-деҳқон билан йўлдош бўлдим. Мени танир экан, ҳаяжонланганидан қизариб-бўзариб йўлдаёқ дардини достон қила бошлади.

Дабдурустдан унинг саволларига жавоб бериш қийин эди. Шу боисдан қисиниб, олов бўлиб ёнаётган ҳамсуҳбатимнинг гапини бўлмадим. Хонамга киргандан сўнг, обдон суҳбатлашдик, масала анча ойдинлашди.

Улар ҳар бири икки гектардан ер олиб деҳқончилик қилаётган 10 гектар дала бир бойваччага фермер хўжалик тузиши учун бериладиган бўлибди. Ижарачилар ернинг унумдорлигини ошириш учун куймаланиб юришганида, ўша “бой”нинг боласи отаси ерни фермер хўжалиги қилиб олаётганлигини билдириб, даладан чиқиб кетишларини буюрибди.

— Ҳали ер тўла қўлига ўтмасдан туриб, муомала шунақа бўлса, эртага аҳволимиз не кечади? — деди пудратчи сўзининг охирида.

Унга янги фермер хўжаликлари тузиш бу тариқа бўлмаслигини, қолаверса, ерни фермерликка бериш ҳақида қонунлар борлигини, ширкат, туман раҳбарлари бунга асло йўл қўймасликларини обдон тушунтиришга тўғри келди. Ҳар бир ширкатда тузилган ер бериш комиссиясига мурожаат қилишларини тайинлашни ҳам эсдан чиқармадим. Ниҳоят, ижарачи-деҳқон айтганларимнинг моҳиятига тушунди шекилли, хотиржам тортиб қайтиб кетди.

Лекин ўзим хотиржам бўлолмасдан ўйланиб қолдим. Деҳқонларнинг ташвишланишида жон йўқмикан? Ер комиссиялари баъзи ҳолларда фермерликка оид ҳукумат қарорларини бузмаяптимикан? Айрим пайтларда ер майдонлари турли йўллар билан ими-жимида деҳқончиликка мутлақо алоқаси йўқ, зироатчиликдан бехабар кишиларга расмийлаштириб берилмаётганмикан?

Бир заводчи “бой”ни биламан. Айни туман марказидан, ер ниҳоятда танқис жойдан бир гектарга яқин майдонни катта йўлдан ўтадиганларга чойхона, ошхона қуриб, хизмат кўрсатиш ва ернинг бошқа қисмидан иссиқхона ташкил этиб, фойдаланиш мақсадида сотиб олди. Вазифасидан бўшаганидан сўнг пули озайиб, “ўтириб” қолдими, юқорида кўрсатилган ернинг атрофини девор қилишга ҳам кучи етмади. Чойхона, ошхона қуриш ишлари ҳам чала қолди. Шунча ердан эса самарали фойдаланилмаяпти ёки ишнинг кўзини биладиган бирон-бир одамга сотилмаяпти.

Яна бир “бой” эса катта идорага бошлиқ бўлишига қарамасдан 30 гектар ер олиб, фермер хўжалиги ташкил қилди. Унинг мақсади ерни яхши ишлаб, “гуллатиш” эмас, аксинча, шоли ва бошқа даромадли экинлар экиб, кучини сўриб олишдан иборат бўлаяпти.

Бошқа бир “савдогар“ ёнилғи қуйиш шахобчасини ва бир қанча катта дўконларни хусусийлаштириб олди. Бунга ҳам қаноат қилмасдан ширкатдан бир гектар олма боғи ҳамда яна бир неча гектар экин экиладиган ер олди.

Баъзи ширкат раҳбарлари: “Ерни қўлида пули, бойлиги, техникаси бор одамга бериш керак. Касби бошқа бўлса ҳам ердан мўл ҳосил олиб, шартномани бажаришса бўлгани”, — дейишади. Бироқ улар режани адо этишда ҳам турли-туман нопок усуллардан фойдаланишга ҳаракат қилишаётганлигидан кўз юмиб бўлмайди. Қолаверса, белгиланган экинни экмаганлик, шахсий манфаат йўлида уни талон-тарож қилиш ва бошқа қонунга хилоф ишлар ондасонда бўлса-да, учраб турибди.

Бир юқоридаги каби “фермер” қўлида ишлаётган деҳқон билан суҳбатлашиб қолдим, қанча ойлик маоши олаётганлиги билан қизиқдим. Унга йил бўйи қилаётган хизмати учун атиги 10 сотих ерни ажратиб берган экан. Бу ўша деҳқонниг ёлланиб ишлаётганини кўрсатиб турибди. Фермер хўжалигининг асл эгалари эса фермернинг хотини, икки ўғли ва ўзи экан. Бундай ҳолда ёлланиб ишлаётган деҳқоннинг ижтимоий ҳимояси, эртага қариганидан кейин пенсияси нима бўлади?! Албатта, у ана шундай имтиёзлардан айрилади.

Замон яна ўзгармоқда, то 2006 йилгача дастлаб паст рентабелли, зарар кўриб ишлаётган ва кейин барча ширкатлар тўла фермер хўжаликларига айлантирилади. Лекин ана шу қийин ва мураккаб жараёнда адолат тамойилларининг бузилишига йўл қўймаслик муҳимдир. Бу борада газетхонлар нима дейишаркин?

Шавкат БОЛТА,
журналист

Танлов

“НАВРЎЗ — БОҚИЙ БАЙРАМ!”

танловига марҳамат!!!

Ўзбекистон Оммавий ахборот воситаларини демократиялаштириш ва қўллаб-қувватлаш ижтимоий-сиёсий жамғармаси Сиз азиз ижодкорларни анъанавий

“НАВРУЗ — БОҚИЙ БАЙРАМ!”

республика танловига таклиф этади!

Наврўзи олам табиатнинг яшариш палласи, янгиланиш байрами. Юртимизга баҳорнинг ифорли нафасига йўғрилиб кириб келувчи бу айёмнинг гўзал дамларини жўшиб, илҳом ва эҳтирос билан ёзган, акс эттира билган ғолиб ижодкорлар муносиб тақдирланади.

— Энг яхши мақола
— Энг яхши телекўрсатув
— Энг яхши газета-журнал безаги
— Энг яхши радиоэшиттириш

муаллифлари танловга таклиф этилади.

Танловга тақдим этиладиган ижодий ишлар эълон қилинган бўлиши шарт ва улар 2004 йил 30 апрелга қадар топширилиши лозим. Топширилган ижодий ишлар муаллифларига қайтарилмайди.

Манзил: 700129, Тошкент шаҳри, Навоий кўчаси, 30-уй.
Телефонлар: 144-37-87, 144-64-62.

Премьера

ИККИ “ДАРД”

Ижтимоий ва жисмоний

Таниқли кинорежиссёр Юсуф Розиқов ўзининг “Дард” деб номланган янги киносида жамиятдаги мавжуд воқеликка янгича назар билан қарашга ҳаракат қилганини сезиш қийин эмас. “Ўзбеккино” Киночилар уйида бўлиб ўтгани ушбу кино тақдимотида унинг ўзи ҳам эътироф этганидек, кинони шунчаки, яъни бефарқ кўриб бўлмайди. У инсон руҳиятини чуқур тадқиқ қилишга ҳаракат қилган, фақат сўзлари билангина эмас, тасаввурлар билан, оҳанглар билан...

Кинода жисмоний “дард”дан кўра ижтимоий “дард”нинг юки салмоқлироқ. Назаримизда, асл мақсад ҳам шу бўлган. Шу боис кинорежиссёр ўз мақсадига эришиш учун ноанъанавийроқ услубни танлаган кўринади.

Кинода зиддиятларнинг турли шакл ва кўринишларидан фойдаланилганини алоҳида таъкидлаш керак ва бу ўша асарни такрорийлик иллатидан халос қила олган... Хуллас, ушбу кино ҳақида узоқ гапириш мумкин, лекин гапни шу ерда мухтасар қиламиз-да, газетхонларни уни томоша қилишга даъват этамиз. Биз уларни томоша қилгандан кейин афсусланмасликларига ишонамиз. Эслатиб ўтамиз, кино “Ўзбекфильм” студиясида суратга олинган.

МУХБИРИМИЗ

Анъана

ТАШАББУС

Самарқанд вилоят давлат солиқ (ДСБ) бошқармаси журналистлар учун танлов эълон қилди. Танловнинг мақсади кенг жамоатчилик ўртасида солиқ қонунчилиги тарғиботини кучайтириш, бу жабҳада оммавий ахборот воситалари имкониятларидан тўлақонли фойдаланиш, вилоят аҳолисини солиқ қонунчилиги тамойилларидан чуқурроқ хабардор қилиш, солиқ тўловларига солиқ қонунчилигини, ундаги ўзгаришлар ва қўшимчаларини ҳамда имтиёзларни кенг тарғиб қилишдир.

Бу ҳақда ДСБ бошлиғи Рустам Кўчқоров 2003 йил якунларига бағишланган матбуот анжуманида маълумот берди. У журналистларнинг муаммони чуқур ўрганиши ва оммавий ахборот воситалари орқали мунтазам чиқиб туриши аҳолида солиқ тўловчи маданиятини шакллантиришнинг муҳим омилларидан бири эканлигини уқтирганда, матбуот анжумани қатнашчилари қуйидаги фактларга эътибор қаратишди. Ўтган йил давомида савдо ва хизмат соҳаларида олиб борилган текширишларнинг 99,4 фоизида, бозорлардаги текширувларнинг барчасида, яъни 100 фоизида қонунбузарликлар ва камчиликлар аниқланган. Шунингдек, бизда ҳали солиқларнинг асосий қисми мажбурий ундирилмоқда. Бу йўлда ихтиёрийлик тамойилига ўтиш муҳим вазифалардан бири бўлиб турибди.

Бошқача қилиб айтганда, ҳар бир фуқаро ўзи солиқ тўлаш мажбурият ва бурч эканлигини англамас экан, ихтиёрийлик тамойили ҳақида гап бўлиши ҳам мумкин эмас.

Ана шулар ҳақида сўз юритар экан, Р. Кўчқоров журналистлар билан ҳамкорликдан кутилаётган амалий натижа аҳолига бир томондан солиқ тўлаш зарурлигини доимий равишда кўрсатиб бориш, бошқа томондан, тизимда бўлаётган ўзгаришлар ҳақида солиқ тўловчиларни вақтида хабардор қилиб туриш эканлигини таъкидлади.

“Айрим касбдошларимиз танлов эълон қилинишидан мақсад солиқ тизимини мақташ, бу ерда амалга оширилаётган ишларни бўрттириб, фақат ижобий томонларни кўрсатиш деб ҳисоблашса, хато қилган бўлишади, — деди биз билан суҳбатда вилоят ДСБ матбуот хизмат бошлиғи Баҳодир Қудратов. — Биз асоссиз мақтовга муҳтож эмасмиз. Танловга келган материалларда фақат фаолиятимиз ёритилиши шарт эмас. Биз учун энг муҳими шуки, аҳолининг солиқ тўловчи сифатидаги маданияти юксалса, бундан бутун жамият манфаатдор бўлади”.

Шуниси диққатга сазоворки, Самарқанд солиқчиларининг журналистлар билан учрашуви мунтазам ўтказиб турилмоқда. Тизим ишининг шаффоф бўлиши ва тизимда юз бераётган ўзгаришлар ҳақида аҳоли хабардорлигини оширишга қаратилган ушбу ташаббус таҳсинга лойиқлиги шундан кўриниб турибдики, ўтган йилнинг охирида Ўзбекистон Республикаси Давлат солиқ қўмитаси ўзининг қуйи ташкилотларига доимий равишда матбуот анжуманлари ўтказишни тавсия этган эди.

Тошпўлат
РАҲМАТУЛЛАЕВ

Маънавият

ТИЛ ОСТИДАГИ ХАТАР

Ёхуд сўкинишнинг “мукофотлари” хусусида

Бир пайтлар ўзларининг ширин тиллари, хуш муомалалари билан ўзга улусларни лол айлаган ўзбеклар, назаримда, кейинги вақтларда анча дағаллашиб, ҳатто сўконғич бўлиб қолдилар. Бу муаммо тобора долзарблашиб бораётир. Мен ушбу мақолада мазкур хулқи замима (ёмон хулқ) замиридаги даҳшат-фожиани қўлимдан келганича тушунтиришга жазм қилдим. Эътибор беряпсизми, мен мақоламнинг бошидаёқ “долзарблашиб бораётган муаммо” ҳамда “даҳшат-фожиа” сўзларини ишлатдим. Бу балки Сизга ўта қаттиқ кетишдек туюлар? Келинг, унда бу “қаттиқ кетиш”ни асослаб ўтай: аввало, ўзаро муносабатларимиздаги бу муаммо ҳақиқатда кун сайин долзарблашиб бормоқда. Ёдингизда бўлса, бугунги кунда аксарият замондошларимиз ҳеч иккиланмай тасарруф этаётган “ноцензурний” сўзларни бундан ўн беш-йигирма йил олдин фақат нашаванд-ароқхўрлар-у дайди-фоҳишаларгина қўллашар, бу ҳол ён-атрофдагиларда ғазаб ва наф-рат туйғусини қўзғатарди. Инсоф юзасидан тан олайлик: баъзи-баъзида дуруст инсонлар ҳам сўкиниб қолишарди, аммо бу биров билан қаттиқ жанжаллашиб, ўзларини идора қилолмай қолган чоғларидагина рўй берарди. Шунда уларни атрофдагилар уят-ҳаёга чақиришар, ножоиз сўзларни эшитган қиз-жувонлар эса “вой, ўлай!” деб қочиб қолишарди. Ҳозир эса аксарият аёлларимиз энг уят ҳақоратларга ҳам парво қилмаётганликларини, ҳатто айрим қиз-жувонларимиз уларни бир ширин қўшиқни тинглаётгандек қизиқиб, маза қилиб эшитаётганликларини кўриб, ҳайрат-у таажжубдан ёқа ушлайсан киши!

Шу ерда тошкентлик бир танишим гапириб берган воқеани келтириб ўтмоқчиман.

У юртимизга келган чет эллик тадбиркорлардан бири билан танишиб қолибди. Ҳамюртимизнинг инглиз тилини анча-мунча билишини кўрган меҳмон ундан ўзбек тилини ўрганишида ўзига ёрдам беришини сўрабди. Ҳатто ойига эллик доллардан ҳақ ҳам бермоқчи бўлибди. Ҳамюртимиз суюниб кетибди, ахир ойига эллик доллар ҳазилакам пулми?

Аммо бечоранинг севинчи кўпга бормабди. Меҳмон тил ўрганишга қаттиқ киришган экан, ҳар куни ўтиладиган бир соатлик дарсга қаноат қилмай кўча-кўйда эшитган анча-мунча гапларини ҳам эслаб қолиб таржимасини ҳамюртимиздан сўрар экан. Бир куни шундай деб қолибди:

— Ўзбеклар, айниқса, ёшлар “Онангни...” деган гапни кўп ишлатишаркан. Бу нима дегани?

Ҳамюртимиз нима дейишини билмай шошиб қолибди. Ахир, бу гапни таржима қилиб бўладими?! Охири, йўлини топгандек бўлибди:

— Мен сизга айтсам, бу гапни бизда миннатдорчилик билдирганда ишлатилади, тахминан “Узоқ яшанг, ишларингизда омад тилайман”га тўғри келади...

Уч кундан сўнг чет эллик тадбиркор дарс беришга борган “таржимон”ни ниҳоятда ёмон важоҳат билан қарши олибди ва юқоридаги гапни ишлатиб, унга “миннатдорчилик” билдирибди. Чунки у метрода кетаётиб ўзига жой берган қизга “Онангни...” деб миннатдорчилик билдирган ва қизнинг “йигити” томонидан дўппосланишига сал қолган экан!..

Сўкинувчилар сафининг ғоят тез суръатлар билан кенгайиб бораётганлиги ҳар қандай иймон-эътиқодли кишини ташвишга солади. Биз юқорида, бундан ўн беш-йигирма йил муқаддам асосан пиёниста-ю фоҳишалар сўкинарди, дедик. Ҳозирги кунда ҳатто зиёлиларимиз ҳам сўкиниш борасида шунчалар “илғорлаб” кетишдики, ҳар қандай пиёниста ёки фоҳишани бир чўқишда қочиришади! Айниқса, бу иллат ота-оналар ҳамда раҳбарлар орасида “мода”га айланганлиги ғоят аянчли ҳолдир. Чунки бир раҳбар сўкинса, унга “ҳурмат юзасидан” бу “ташаббус”га ўнлаб, юзлаб раҳбарчалар қўшилишади. Ўз навбатида бу раҳбарчаларнинг қўл остидаги кишилар ҳам “анъана”ни давом эттиришади. Қарабсизки, битта сўконғич мансабдор элнинг маълум қисмини бузиб турибди-да! (“Битта ҳалигидақа бузоқ бутун бир подани булғабди” деган мақол беихтиёр ёдингизга тушади).

Ота-оналарнинг сўкиниш борасидаги “шахсий намуналари” янада аччиқроқ мевалар бериши шубҳасиз. Эътибор беринг: фарзандларимиз биздан ўрганган сўкиниш ва ҳақорат сўзларини шунчаки қўллабгина қолмай, уларни маҳорат билан “такомиллаштирмоқдалар”, янги-янгиларини “ижод қилмоқдалар”. Бу жараён давом этиб бораверса, яна икки-уч авлоддан сўнг бизни ер юзидаги энг сўконғич халқ сифатида Гиннеснинг рекордлар китобига киритсалар ажаб эмас! Тасаввур қилинг: имом ал-Бухорий, имом ат-Термизий, ал-Беруний, ал-Хоразмий каби аллома боболаримиз тимсолида ўзбекларнинг ғоят маърифатли халқ сифатида таниган аҳли дунё бу халқни энди бизнинг “хизматимиз” билан сўконғич халқ сифатида танийди. (Ишқилиб, бунақанги “шон-шуҳрат”дан Парвардигорнинг Ўзи асрасин!)

Келинг, азизлар, истеҳзою кинояни шу ерда тўхтатай-да, бизга оддий бир нарсадек туюлиб қолган сўкиниш иллати замиридаги улкан хавф хусусида фикр юритай.

Кундалик ҳаётда кўриб турибмиз: оғзи шалоқ кишини тийиб қўйишга чоғланган замондошларимиз аксарият ҳолларда унга қарата “Қўй-е, уят бўлади!”, “Эшитган одамлар нима дейди?!” каби танбеҳларни ишлатишади. Бир бадфеълни инсофга чақираётганликлари учун Парвардигор икки дунёларини обод айласин, лекин мен хитобни бошқача қилган бўлурдим: “Бас қил, охиратинг хароб бўлади!”, “Бу шарманда сўзларингни эшитиб турган Аллоҳу таоло қиёматда нима деркин?..”

Ҳа, оғзимиздан енгилгина чиқиб кетаётган ҳар бир сўз учун ғоят оғир ҳолатда жавоб беришимизга тўғри келади. Ҳадиси шарифларнинг бирида айтилишича, Пайғамбаримиз, саллоллоҳу алайҳи ва саллам, “Ким менга икки нарса орасидаги иккита нарсани сақлайман, деб байъат қилса, мен унинг жаннати бўлишига кафолат бераман”, деб марҳамат қилганлар. Икки нарса орасидагиларнинг бири икки сонимиз орасидаги аъзомиз бўлиб, уни сақлаш номаҳрам эркак ёки аёл билан жинсий алоқада бўлмасликни, пок яшашни билдиради. Иккинчиси эса, сезиб турганингиздек, икки лаб орасидаги тилдир. Уни сақлаш — сўкиниш ва ножоиз ҳақоратларга ишлатмаслик, фақат ҳалол, мубоҳ сўзларнигина сўзлаш жаннати бўлишнинг бир шарти экан. Сўкиниш-у ҳақоратлар бандани жаннатнинг зидди бўлган дўзах сари итарувчи амалдир!..

Вужудимизнинг кичик бир жузъи бўлган оғизга иккита улкан ва масъулиятли вазифа юклангандир. Оғиз, аввало, бутун танага озиқ, демак, қувват етказиб беради. Қолаверса, Аллоҳу таолонинг муқаддас каломини қироат-у тиловат қилиб, жаноби Пайғамбаримизнинг ҳадиси шарифларини, азиз-у авлиё, фозил-у фузало, олим-у уламонинг икки дунё учун ҳам манфаатли бўлган ҳикматли сўзларини сўйлаб, амри маъруф, наҳйи мункар қилиб эгасини жаннат сари йўллайди. Оғизнинг вазифалари мана шудир, асло сўкиниш, ҳақоратлаш эмас!

Тилни тиймоқ хусусида ҳадислар, ривоятлар кўп. Улуғлардан Аҳмад ибн Яҳё шундай ривоят қиладилар: “Бир куни Имом Шофеъил билан чироқ бозорига чиқдик. Бир пайт кимдир бир илмли кишини сўка бошлади. Шунда Имом Шофеъил бизларга юзланиб: “Тилларингизни фаҳш сўзлардан сақлаганингиз каби қулоқларингизни ҳам фаҳшни эшитишдан сақланглар. Зеро, фаҳшни эшитиб турувчи киши (гуноҳда) уни сўзловчи билан шерикдир”, дедилар”.

Менимча, изоҳга ҳожат йўқ: нафақат сўкиниш, ҳатто уни эшитиш ҳам катта гуноҳ ҳисобланишини ўзингиз англаб олдингиз.

Лекин биров-бировни сўкаётганда эшитмаслик учун дарҳол қочиб қолиш зарур экан-да, деб ўйлаётган бўлсангиз, янглишасиз. Ҳадиси набавияда шундай буюрилади: “Бир киши иккинчи кишини сўкаётган ёки ураётганини кўрсангиз, уни қўлингиз билан, бунга қурбингиз етмаса (яъни, ўша зўравондан кучсизроқ, заифроқ бўлсангиз), тилингиз билан тўхтатинг! Агар бунга ҳам журъат қилмасангиз, унинг бу хатти-ҳаракатидан ичингизда норози бўлинг, лекин бу сизнинг иймонингиз заифлигини билдиради!..

Хулоса шуки, Парвардигорнинг наздида ҳам, эл-улуснинг назарида ҳам обрўйимни тўкмай, ҳар икки дунёда мақом-мартабали бўлай десангиз, тилингизга эҳтиёт бўлинг! Зеро, аҳли донишлар “Бошингга не келса, тилингдан кўр” деганларида, бу дунёдаги оқибатни ҳам боқий дунёда пешвоз чиқадиган оқибат-ул-охирни ҳам назарда тутгандирлар!

Абдулмухтор
МУҲАММАДНОСИР

Хабар

ЖИДДИЙ ЭЪТИБОР ЗАРУР

Андижон вилоятида бугунги кунда 39 та газета, 1 та журнал чоп этилмоқда. Уларнинг 16 таси давлат тасарруфида, қолганлари тармоқ газеталаридир. Қизиғи шундаки, тармоқ газеталарининг кўпчилиги ўзларини ўзлари маблағ билан таъминлабгина қолмай, балки фойда олишга эришмоқдалар. 50 мингдан кўпроқ нусхада чиқаётган “7х7”, 20-30 минг нусхада чоп этилаётган “Холис”, “Ҳиссадор”, “Иқбол” газеталарини мисол қилиб кўрсатиш мумкин.

Бироқ шаҳар ва туман ҳокимликлари муассис бўлган 14 та газетанинг фаолияти кўнгилдагидек эмас. Бир-иккитасини ҳисобга олмаганда, уларнинг барчаси қийин аҳволга тушиб қолган. Бунинг сабаби нимада?

Вилоят матбуот ва ахборот бошқармасида бўлиб ўтган оммавий ахборот воситалари раҳбарларининг йиғилишида бу саволга ойдинлик киритилди. Таъкидландики, айрим туман ҳокимлари ўз нашрларининг моддий аҳволини яхшилашга эътибор бермаётирлар. Обунани ташкил этишда қуруқ буйруқбозликдан нарига ўтилмаяпти. Туман газеталари 2003 йилни 6 млн. 110 минг сўм зарар билан якунладилар. Бунда “Давр садоси”нинг (Пахтаобод тумани) 1 млн. 375 минг сўм, “Асака ҳаёти”нинг (Асака тумани) 898 минг сўм, “Хўжаобод”нинг (Хўжаобод тумани) 794 минг сўм “улуш”лари бор. Бу қарзларни қоплашнинг иложи йўқ. Боиси, 2004 йил учун “Улуғвор”, “Қорасув тонги”, “Давр садоси” каби газеталарда тўпланган обуналар сони 450-500 та атрофида бўлди.

Туман газеталарини эркинлаштириш муҳим аҳамиятга эга. Шунга қарамай, айрим газеталар муассис “чизган чизиқ”дан чиқолмай, муддати ўтган, муштарийларни қизиқтирмовчи хабар ва ахборот тарикасидаги мақолаларни чоп этиш билан овора бўлиб қолмоқдалар. Кўргазмали семинар, қишлоқ хўжалиги юмушлари, турли-туман ҳисоботлар ҳақидаги мақолалар кимни ҳам қизиқтирарди? Аксинча, бадиий пухта, ижтимоий ҳаёт манзаралари эркин ифодаланган, камчилик ва муаммолар рўйи-рост кўндаланг қўйилган мақолаларни кўпчилик мамнуният билан кутиб олади. Бунга эришиш учун журналистлар тинмай тер тўкишлари керак. Маҳорат, изланувчанлик, газета жанрларидан кенг фойдаланиш муҳим аҳамиятга эгадир.

Толибжон ЖАЛОЛОВ
Андижон

Mustaqil gazeta
HURRIYAT

Фикр

ЯНА РЕКЛАМА ҲАҚИДА

Насриддин афандининг қисир қолган сигирини олиб чиққанлиги тўғрисидаги латифа бугунги кунда ҳам эскирмаган. Чунки бозордаги даллол Афандининг ўша сигирини "наслдор", "серсут", "ювош" дея қиёмига етказиб таърифлаганди. Бу мақтовни эшитган Афанди: "Ундай бўлса, сигирим ўзимга керак", дея уйига олиб қайтган экан.

Бу — қадимдаги қўлбола рекламанинг таъсир кучи нақадар катта бўлганлигига бир ишора, холос. Бозор иқтисодиёти ҳаётимизга чуқур кириб келаётганлиги туфайли рекламалар шакл ва мазмун жиҳатдан тубдан ўзгарди. Ҳозирда рекламанинг тури ҳам, сони ҳам кўп. Мабодо бозорга бориб қолсангиз, антиқа рекламаларга дуч келасиз. Ошхоналар, чойхоналар, қаҳвахоналарда "Бухоро сомсаси, Ғиждувон кабоби, тандир шўрвага кеп қолинг", деган ибораларни кўп эшитасиз. Хўрандалар Тошкент ёки Хоразмда тайёрланадиган кабоб, сомса, шўрванинг Бухоро сомсасидан, ғиждувонча кабобдан ёхуд сомсадан, шўрвадан қандай фарқи борлигини билолмай ҳайрон.

Рекламаларни намойиш қилиш борасида айрим телеканаллар, радиоканаллар қовун тушириб қўйишмаяптимикан, деган ўйга борасан. "Ёшлар" телеканали янги чиққан "Elite" печеньесига оид рекламани намойиш қилаяпти. "Ўғлим, балиқларга овқат беришни унутмадингми", деб сўрайди она реклама роликида. Ўғли эса ўрнидан сапчиб туриб қўлидаги "Elite" печеньесини балиқчалар сузиб юрган аквариумга тиқади. Бир балиқча тўсатдан сувни шалоп этказади ва болага сув сачрайди. У печеньени сувдан тортиб олиб мақтай бошлайди. Ундан кейин печеньени мақташ ва кўз-кўз қилиш давом этади.

Шу реклама хусусида айрим мулоҳазалар. Биринчидан, она ўғлига айтганидек, балиқчаларга овқат эмас, ем берилади. Иккинчидан, митти балиқча сувни шалоп этиб сачратолмайди. Энг асосийси "Elite" печеньеси одамлар ейиши учун чиқарилган, балиқчаларга бериш учун эмас. Уни балиқчалар боқилаётган аквариумга тиқиб олиб мақташнинг ўзи мантиққа хилоф.

Дори-дармонлар тўғрисида рекламалар ҳаддан ташқари кўпайиб кетди. "Ойнаи жаҳон"даги ана шундай рекламаларнинг бирида ўнга яқин касалликка даво сифатида тавсия қилинаётган бир дорини кўриб ёқангни ушлайсан киши. Ҳар бир беморни шифокорлар олдин текшириб кўриб касалига тегишли ташхис қўйиб, кейин дори-дармон буюради, муолажа қилади-ку. Боши оғриган ҳам, тиши оғриган ҳам, қорни оғриган ҳам, оёғи оғриган ҳам "Ойнаи жаҳон"да кўрсатди-ку, ҳамма дардга даво бўларкан, деб ўша доридан олиб ичаверишса, уларнинг аҳволи танг бўлмайдими? Унда касалхона, врачлар, инсон аъзоларини кўздан кечирадиган, қон ва бошқа моддаларни таҳлил қиладиган тиббиёт ускуналари, асбоб-анжомлари, замонавий машиналар не даркор?

"Водий садоси" радиоканали яқиндан бошлаб "Уздунробита"нинг янги хизмат тури тўғрисида хабар бераяпти. "Сиз уйингизга меҳмон келганда тост айтишни билмаяпсизми" дея, писанда қилинади ўша рекламада. Шундай пайтда бизга мурожаат қилинг. Наҳотки, реклама бераётган "Уздунробита" корхонаси раҳбарлари, "Водий садоси" радиоси таҳририяти ходимлари ўзларини ҳаммадан ҳам ақллироқ, деб ҳисобласалар? Биринчидан, бу рекламада "Давлат тили тўғрисида"ги Қонун талаби бузилаяпти. Чунки рекламада тилга олинганидек, ўзбек тилида "тост" сўзи йўқ. Унинг ўрнига "қадаҳ" сўзини ёхуд "тилак билдириш" ибораси қўлланилса, маъқул бўларди. Иккинчидан, уйига меҳмон чақирган ҳар бир одам қадаҳ кўтариш пайтида икки оғиз тилак билдирар, ахир.

Радиода спорт хабарлари, об-ҳаво маълумоти берилгандан кейин "Унинг ҳомийси "Бета" чой, "Байже" чойи" ва ҳакоза дейиш удум бўлиб қолган. Во ажабо, қачондан буён чой, сув ёки бошқа бирорта ноз-неъмат ёхуд кийим-кечак бировга ҳомийлик қилаяпти. Бирорта корхона, ташкилот жамоаси ёхуд ишбилармон, тадбиркор ҳомий бўлса, бошқа гап. Масаланинг яна бир жиҳати бор. Демак, ҳомий бўлмаса, спорт хабарлари ҳам, об-ҳаво маълумоти ҳам берилмас экан-да? Бирорта ҳозиржавоб, янги маҳсулотлар, кашфиётлар хусусидаги эшиттириш ёки телекўрсатувга фалон жамоа ёки фалончи ҳомийлик қилди, дейилса, бу бошқа гап.

Шундай экан, сўздан сўзнинг фарқи бўлганидек, рекламадан рекламанинг ҳам фарқи катта. Буни асло ёддан чиқармайлик.

Тузалбой РАҲИМБОЕВ,
Хоразм вилояти прокуратураси ва бошқа муҳофаза қилувчи идораларнинг бирлашган нашри — "Муҳофаза" газетаси бош муҳаррири ўринбосари

А. ҲАКИМОВ чизган сурат.

Жараён

ИЖТИМОИЙ ҲИМОЯ – БОШ МАҚСАДИМИЗ

Унинг учун вилоят бўйича 66236,7 минг сўм ажратилади

Меҳр-мурувват йили муносабати билан Вазирлар Маҳкамаси махсус қарор қабул қилганлигидан газетхонларимиз хабардор бўлсалар керак. Бу борада Самарқанд вилоятида қандай чора-тадбирлар кўриш режалаштирилган? Мухбиримиз вилоят Меҳнат ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш бош бошқармаси бошлиғи Фахриддин ФАЗЛИЕВ билан ана шу хусусда суҳбатлашди.

— Бугунги кунда вилоят бўйича 276190 нафар пенсия ёшидаги қариялар, ногиронлар ва ногирон болалар рўйхатга олинган ва уларнинг деярли юз фоизи тиббий кўрикдан ўтган. Жумладан, 19338 нафари республикамиз сиҳатгоҳларида, 2345 нафари шифохоналарда, 99947 нафари амбулатория шароитида, қолган 58536 нафари эса шифокорлар кузатуви асосида уйларида даволаниб чиқди. 457 нафар ногиронлар 687 дона турли-туман протез ортопедия маҳсулотлари билан таъминланди. Ҳомийлар ёрдамида ногиронлар аравачалари билан таъминланди. Бошқармамиз саъй-ҳаракати билан жойлардаги ҳокимликлар, ҳомий ташкилотлар ёрдамида эҳтиёж даражасида ногиронлар учун эшитиш мосламалари, ҳасса, қўлтиқтаёқлар олиб келинди. АҚШнинг "Самаритян-Ферст" — Халқаро хайрия ташкилотининг мамлакатимиздаги ваколатхонаси томонидан навбатда турган муҳтож ногиронларга 48 дона ногиронлар аравачалари етказиб берилди. Шунинг билан биргаликда 49430 минг сўмлик маиший хизмат кўрсатилди. Меҳр-мурувват йилининг дастлабки ойида Қурбон ҳайити шарофати билан пенсионер ва ногиронларга 50 млн. сўмлик моддий ёрдам кўрсатилди. Тасарруфимиздаги "Саховат", "Мурувват" уйларида доимий яшаётган қария ногиронлар учун 1 млн. сўмлик совға-саломлар улашилди. Жорий йилда биз 3200 нафар уруш ва меҳнат фахрийлари, пенсионерларни ижтимоий муҳофаза қилиш мақсадида сиҳатгоҳ ва шифохоналарда даволатиш, рўйхатга олинган 2573 нафар ногирон пенсионерлар, 26458 нафар боқувчисини йўқотган ногирон болаларга аниқ йўналтирилган мурувват ёрдами кўрсатиш режалаштирилган. Вилоят бўйича мингдан зиёд ногиронларга бюджет ва бюджетдан ташқари маблағлар ҳисобидан ногиронлик аравачалари, ҳасса, қўлтиқтаёқ, эшитиш воситалари учун таъминлаш мақсадида 66236,7 минг сўм ажратилади. Бундан ташқари, тизимдаги "Мурувват", "Саховат" қариялар яшаш жойларини яхшилаш, шу кунларда давом этаётган қайта таъмирлаш ишларини ниҳоясига етказиш доимий назоратимизда бўлади.

"Ҳуррият" мухбири Убайдулла ХЎЖАНИЁЗОВ ёзиб олди

Муҳокама

ХИЁНАТГА ТЎЛА СЕРИАЛЛАР

Бундан чамаси ўттиз йил аввал кинотеатрда фаранг фильмини кўриб келган бир синфдошим "Йигит билан қиз ўпишар экан", дегани ва бизда қизиқиш уйғотгани ёдимда. Яқинда кино кўриб келаётган 3-4 нафар 5-6-синф ўқувчиларининг ўзидан катта ёшдаги қизларга "Фалон фильмни кўринглар, секслари бор экан", деганлари қулоғимга чалинди. Инсоният ҳаётида энг кучли тарғибот қуроли бўлмиш киносанъ-ати бугунги томошабиннинг "кўзини қанчалар очиб" юборгани шундан далолат бериб турибди. Аслида тарбиявий аҳамиятга эга бўлиши керак бўлган бу санъат турининг бугунги акс таъсири мисли кўрилмаган даражада маънавий офат бўлиб қолмоқда.

Албатта, ака-ука Люмерлар томонидан бир аср аввал кашф этилган кино санъатининг инсоният ҳаётидаги буюк ролини инкор этолмаймиз. Инсонни ҳар томонлама тарбиялашда адабиёт қанчалик аҳамиятли бўлса, манзара орқали таъсир этувчи кино ҳам шунчалар муҳимдир. Қачонки, ўша киноасар инсонни тарбияласа, тўғри йўлга бошласа, эзгу ишларга чорласа...

Бугунги кино санъатининг салбий таъсири кўпроқ бўлмоқда, десак муболаға бўлмайди. Жиноят оламидаги сериалли қотилликлар, зўрлашлар, ўғирликлар ва зўравонликларнинг сон ва салмоқ жиҳатидан авжга минишининг сабаби қаерда? Бунда кинонинг ҳам катта ҳиссаси бор, деб айтишга асосимиз бор. Телевидение ва кино экранларида қўйилаётган шундай акс таъсирли юзлаб фильмларни санаб беришимиз мумкин.

Энди бевосита мавзуимизга қайтиб, эндиликда бодроқдек кўпайиб кетган телесериаллар ҳақида тўхталсак. Аввало, Ўзбекистон телевидениеси киноижодкорларининг қизиқарли дастурлар асосида халқ кўнглини олаётганини таъкидлаб қўймоқчимиз. Ёшлар канали бу борада анча пешқадамдир. Бу канал ходимларининг жуда кўплаб бадиий пухта фильмларни ўзбек томошабинларига етказишдек хизматларини эътироф этиш билан бирга айрим эътирозларимизни ҳам айтиб қўймоқчимиз. Гап 2-3 йилдан бери ушбу канал орқали қўйилаётган телесериаллар хусусидадир.

Эсингизда бўлса, бундан икки-уч йиллар аввал «Даллас» телесериали намойиш этила бошланганди. Аввалига бу бизда бизнес оламидаги қинғирликлар ва уларнинг фош этилиши ҳақида ҳикоя қилувчи телесериал сифатида кайфият уйғотаётган эди. Кейин-кейин фильм манзаралари шу даражада хунук тус олдики, асти қўяверинг. Ундаги айрим образларнинг хиёнатларга тўла кундалик ҳаёти шу қадар очиқ акс этдики, бу ўзбек томошабинига қандай сабоқ бўлар экан, деб ўйлаб қоласан киши. Яхшики, телесериал авж палласида намойиши ўз-ўзидан барҳам топди. Бундан кимдир севинди, кимдир куюнди....

Шундан кейин қўйилган телесериалларга дучор бўлгач, у ҳам ҳолва экан, дейдиган бўлдик. «Эсмеральда», «Камилла», «Гвадалупе» сингари телесериаллардаги хиёнат саҳналарини санаб адоғига етолмайсиз. Энг ёмони, заҳарни қандга аралаштириб бергандек, мазкур телесериаллар теша тегмаган жумбоқли ҳолатлар, кишида раҳм уйғотувчи лавҳалар, воқеаларнинг кутилмаган ечимлари орқали содда томошабинни ўзига жалб этиб олмоқда. Аслида эса уларнинг марказидан зинокорлик ва хиёнатлар қизил чизиқ бўлиб ўтиб туради. Шу чизиқ воситасида уларнинг кўнглига ахлоқсизлик ва шармсизлик оғусини солмоқда.

Бугун ҳамманинг оғзида бўлиб қолган «Гвадалупе» телесериалини олиб кўрайлик. Мендоса ва Самбрано авлодларининг бир-бирига душманлиги асосига қурилган ушбу телесериалда эрга ва аёлига хиёнат қилмаган бирорта оила борми? Антонио, Луиза, Альфредо, Титон, Серхио, Рудольфо, Диана...

Бу хиёнаткорлар руйхатини яна давом эттириш мумкин. Уларнинг хиёнаткорлиги оқибатида валади зино сифатида дунёга келган қанча фарзандлар азоб чекиб юрадики, бу орқали киноижодкорлар томошабинда раҳм-шафқат уйғотмоқчи бўладилар. Ҳатто бу манфурликлар сериал давомида осонгина кечириб юборилади ҳам. Бундай ҳолатларга шунчаки табиий ҳол деб ҳам қарашади.

Хўш, шундай лавҳаларга тўла телесериалларни кўриб ўтирган ҳамма нарсага қизиқувчи балоғат ёшидаги йигит-қизларнинг тарбияси қандай кечяпти? Шундай замонавий ота-оналар борки, бундай телесериалларни болаларига мажбур қилгандек кўрсатишади.

Ўзбек томошабинига бундай таржима асарларни етказиб бераётган киноижодкорлар бошқа фильмлар йўқ-да, дея эътироз билдиришлари мумкин. Лекин одоб-ахлоқ, одамийлик, олижаноблик сингари буюк хислатларни тараннум этувчи қанча-қанча фильмларни шу канал орқали кўрдик-ку! «Бойлик изтироби», «Дарбадарлик», «Буни севги дейдилар» ва бошқа кўплаб фильмларни санаб ўтиш мумкин. Биринчи канал орқали бугунги кунда қўйилаётган «Ошин» телесериали сингари фильмлар ҳам бор экан-ку?! Мазкур фильмда ҳам муҳаббат мавзуси бор, аммо у ахлоқий меъёр асосида тасвирланганки, унда қалбларга шармсизлик уруғи сочилмайди.

Яқинда бир танишим, маҳалласидаги хиёнаткор аёлларни ўзича санаб қолди. «Мана шунча аёл эрига хиёнат қиларкан», деди. Хўш, уларнинг шу даражага келишида телесериалларнинг ҳиссаси йўқ, деб ким кафолат бера олади?! Бир пайтлар энг зўр, ақлли, билимли, онгли йигитлар ўқийди, деб ўйлаганимиз Ломоносов номли Москва Давлат университетида фаранг адиби Мопассаннинг «Азизим» романи қаҳрамони бўйича сўровнома ўтказилган. Афсуски, шундай олий даргоҳнинг онгли талабаларининг кўпчилиги хотинбоз Дюранинг юриш-туриши, қилмишларини тўғри маънода қабул қилишган ва уни ўзларига идеал сифатида олишган. Ундан тўғри сабоқ чиқаришни ўйлаб ҳам кўришмаган.

Энди ҳозирги телесериални кўриб юрган бугунги мактаб ўқувчиси онгида қандай ҳолатлар кечаётгани ҳақида ўзингиз хулоса чиқариб олаверинг. Ахир, бугун шармсиз фильмлар муҳрланган видеокассеталарни кўриб, оқибатда манфур йўлларга кириб, фожеаларга учраётган ўсмирлар ҳақида бежиз газеталарда бонг урилмаяпти.

Сезиб турибман, бу сатрларни ўқиган, юқорида айтиб ўтилган телесериаллар ишқибозлари бу фикрларимизга эътироз билдиришлари мумкин. Ундай кимсаларга қайси фильмни кўриш-кўрмаслик ҳақида йўл-йўриқ кўрсатмоқчи эмасмиз. Аммо уларга барча нарсаларга қизиқиш билан боқиб келаётган фарзандларингизни, уларнинг келажагини, ҳаёли ва иболи ўсишларини бир ўйлаб қўйсангиз, ёмон бўлмасди, деймиз. Телеканал номига эса, катта маблағ ва машаққатлар эвазига тайёрланаётган асарларни танлашида ҳам бизнинг шарқона урф-одатлардан келиб чиқиб иш тутсалар, деган фикр билдириб қоламиз. Модомики, ҳозирча ўзимизнинг миллий телесериалларимиз йўқ экан, янги шармсиз фильмлардан кўра, ахлоқан пухта эски кино асарларини қайта-қайта намойиш этиш афзалдир.

Абдувосит САИДЖАҲОНИЙ

Тадбир

УЧ ВИЛОЯТ ЖУРНАЛИСТЛАРИ УЧРАШДИ

Самарқанд, Жиззах, Сирдарё журналистлари клубининг дастлабки йиғилиши бўлиб ўтди. Клуб ўтган йили ташкил этилиб, унинг мақсади учала вилоят журналистларининг ҳамкорлигини йўлга қўйиш, касб маҳоратини оширишга қаратилган тадбирларни ташкил этиш ва биргаликда ўтказишдан иборат.

Самарқанд шаҳрида ўтказилган йиғилишда "Журналист текшируви" мавзуси муҳокама этилди. Унинг иштирокчилари журналистикамиз учун нисбатан янги бўлган ушбу жанрни муҳокама ва мунозара орқали чуқур ўрганиш, унинг оммавий ахборот воситалари тизимида ўзига хос ва ўзига мос ўрин эгаллаши зарурлиги хусусида ўз фикр-мулоҳазаларини билдиришди. Жумладан, журналист текширувининг жанр сифатидаги хусусиятлари нималардан иборат, ҳар қандай танқидий материални журналист текшируви сирасига киритиш мумкинми, журналист текшируви ўтказишда ахлоқий чеклашлар ва хавфсизлик чоралари қандай бўлиши мумкин, деган кўплаб муҳим саволларга жавоб топишга ҳаракат қилинди.

Учрашув сўнгида касбдошлар мунтазам учрашиб туриш муҳимлигини таъкидлашди. Бўлажак учрашувларда журналистиканинг амалиёт учун муҳим бўлган назарий масалаларига эътиборни кучайтириш, уларни маҳаллий ҳокимликлар ҳамда ҳуқуқ-тартибот органлари вакиллари билан биргаликда ўтказиш таклиф этилди.

Минтақавий журналистлар клуби мамлакатимизда фаолият юргизаётган бешта клублардан биридир.

Мақсуда ЁҚУБОВА

Тақдимот

ТЕКИН ХИЗМАТ, БЕПУЛ МАСЛАҲАТ...

Бозор иқтисодиёти шароитида "Текинга мушук офтобга чиқмайди" деган мақол тобора қувватга тўлиб, ҳар қадамда пешонага тақиллаб урилаётган бир паллада АҚШ Юристлар Ассоциацияси Марказий Европа ва Евроосиё Ҳуқуқий Ташаббуси (ABA/CEELI) юқоридаги нақлга кўпда амал қилмаслигини кўрсатди: 6 февраль куни айни шу даргоҳ мутасаддилари биринчи бўлиб пойтахтимизда фақатгина инсон ҳуқуқлари ҳимояси билан шуғулланадиган Адвокатлик фирмасига асос солди. Энг муҳими, янги адвокатлик фирмаси хизмати беғараз. Негаки, мазкур фирма ABA/CEELI томонидан амалга оширилаётган лойиҳа бўлиб, АҚШ Давлат Департаментининг Демократия, Инсон ҳуқуқлари ва Меҳнат Бюросининг гранти билан молиявий таъминланади.

ABA/CEELI— Америка Юристлар Ассоциациясининг ижтимоий хизмат лойиҳаси бўлиб, фаолияти Марказий ва Шарқий Европа давлатлари ҳамда янги мустақил давлатлар олиб бораётган ҳуқуқий ислоҳотларга кўмак бериш орқали қонун устуворлигини таъминлашга йўналтирилган.

Тошкентнинг Миробод туманидаги Т. Шевченко кўчаси, 26-уйда бўлиб ўтган фирманинг тақдимотида иштирок этиб, кўнгил ғурур ва сурурга тўлди, денг: ғурур шуки, адвокатлик фирмасида қисман Тошкент Давлат Юридик институти қошидаги Инсон ҳуқуқлари клиникасининг яқинда битирган навқирон йигит-қизлари ҳам ишлар экан; сурур шуки, маросимда ўша ўзимизнинг ёш ҳуқуқшуносларимиз сўзга чиқиб, дудуқланмай, тутилмай, инглиз тилида шунақанги равон гапиришдики, бундан ҳатто АҚШнинг Ўзбекистондаги янги элчиси ҳам ўзгача завқ туюб, қарсак чалди...

Бироқ тақдимот ниҳоясида бизнинг ҳавасимизни чандон оширган ёш адвокатлар кўнгилда а-андек оғриқ ҳам уйғотди: азамат йигитлар, қақажон қизлар чет тилини сув қилиб ичишибди-ю, бунинг эвазига она тилимизни унутвораёзибди... Савол бермоқчи бўлиб, э-эндигина лаб жуфтлаган эдик, жиндек хижолат тортиб айтишдики, илтимос, иложи бўлса, ўрисча гаплашсак, ўзбекча сўзлашишга қийналамиз...

МУХБИРИМИЗ

"АТИРГУЛ" ТАНЛОВИГА МАРҲАМАТ!!!

Ҳаё ва вафо, латофат ва гўзаллик, назокат ва нафосат ҳамда тинимсиз ижодий изланишлар соҳибалари бўлмиш аёл-қиз журналистларимиз диққатига!

"АТИРГУЛ"

танлови Сизларни яна ижодий мубоҳасага чорлайди!

2003 йилда қандай ижод намуналари эълон қилинди? Юртимизда, халқимиз руҳияти, турмуш тарзида кечаётган қандай гўзал янгиланишларни кўпчиликка манзур бўладиган даражада ифода эта олдингиз? Ижодий услубингизда намуна қилиб кўрсатиш мумкин бўлган қандай таъсирчан янгиликлар кўзга ташланди?

Республикамизнинг барча оммавий ахборот воситаларида (жумладан, радио ва телевидениеда) 2003 йил мобайнида эълон қилинган энг сара ижодий ишлар 2004 йилнинг 16 февралига қадар қабул қилинади.

Асарларингизни кутамиз, азиз ҳамкасабалар!

Ўзбекистон ОАВни демократиялаштириш ва қўллаб-қувватлаш ижтимоий-сиёсий жамғармаси ҳузуридаги Журналист хотин-қизлар клуби.

Манзилимиз: 700129, Тошкент шаҳри, Навоий, 30.
Телефонлар: 144-37-87, 144-64-62.

Паризод

УЙИМИЗДАГИ ДОРИХОНА

СИРКА. Маълумки, сирка таомларда, салатлар ва баъзи овқатларда қўлланилади. Бундан ташқари, унинг шифобахш хусусияти ҳам бор. Масалан, беҳуш ётган беморга ҳидлатилганида, у ҳушига келади. Сирка совуқ сув билан аралаштирилиб, иситмаси баланд беморлар баданига суртилганида, яхши натижа беради. Мис идишларни тозалашда ҳам қўлланилади.

ТУЗ. Оғиз, тиш ва томоқ яллиғланганида тузли сув билан ғарғара қилинади. Тузли сувда ҳаммом қабул қилиш вужудни қувватлантиради, чарчоқ туфайли пайдо бўлган шишларни кетказади ва иштаҳани очади. Айниқса, жазирама иссиққа қолганлар ва кўп терлаганлар учун тузли сув ичиш ёки тузли ҳаммом қилиш кўп фойдалидир.

ТУРП. Сийдик ҳайдовчи энг яхши восита ҳисобланган турп вужудда тўпланган заҳарларни ташқарига чиқаради. Сафро йўллари ва сафро косасининг тошларини туширишда фойдалидир. Ҳакимлар бундай беморларга кунига 100 граммга қадар турп сувини ичишни тавсия этадилар.

МАЙИЗ организм учун жуда муҳим дори ҳисобланади. Аввало, камқонлик, аёлларнинг ҳомиладор ва қон йўқотиш ҳолларида кўп ейиш тавсия этилади. Эмизикли аёлларнинг сутини кўпайтиради, ҳазмни осонлаштиради. Қанча кўп ейилса ҳам зарари йўқ. Мия фаолиятини кучайтиради.

ЗАЙТУН ЁҒИ яхши озуқа, ҳам яхши доридир. Ичакларни юмшатади. Қабзиятга фойда беради. Сафро тошлари, жигар санчиқларига, сариқ касалига қўлланилади. Бундай беморга эрталаб бир пиёла зайтун ёғини ичириш жуда фойдалидир. Ингичка ичак ҳаракатлантирувчи бўлганлиги учун ҳазмни енгиллаштиради. Сафрони тартибга келтиради. Булардан ташқари, у тухум сариғи билан аралаштирилиб соч томирларига суртилса, соч тўкилишининг олдини олади.

"УЙ БЕКАСИ" маслаҳати

Хавотир

ЯНГИ ЗАМОН "ОММАВИЙ ҚИРҒИН ҚУРОЛИ"

Мамлакатимизда ОИТСга чалинганлар 3590 нафарни ташкил этади

Маълумотларга кўра, ҳозирда жаҳондаги 40 миллион киши СПИД хасталигидан қийналмоқда. Одамзод бу балонинг олдини олиш учун тинмай ҳаракат қиляпти. Бироқ муаммо ҳамон ўткирлигича қолмоқда.

СПИДнинг дунё бўйлаб тез тарқалишининг асосий сабаби фаҳш ва наркоманияга ўхшаган иллат эканлиги ҳеч кимга сир эмас.

Халқаро миқёсдаги таҳлиллар шуни кўрсатаяптики, аввало, ҳаётда соғлом турмуш тарзининг бузилиши наркомания ва шаҳвоний эҳтиросларнинг ривожланишига йўл очаяпти экан. Ҳозир бу касалликдан йилига 3 миллиондан ортиқ одам ҳаёт билан видолашяпти. Рақамларнинг ўжар бўлишини ҳисобга олганда, бу миқдор инсониятни жиддий хавотирга солишга етарлидир. Зеро, БМТ Бош котиби Кофи Аннан ўз интервьюсида СПИДни "Оммавий қирғин қуроли" деб бежизга таъкидламаганди.

Бугун жаҳонда ушбу касаллик тўғрисида маълумотга эга бўлмаган, унинг оқибати ўлим билан тугашини билмайдиган кишини учраши қийин.

Сиз-у бизнинг қаршимизда соғ-саломат юрган киши биргина хато билан "ўлим шартномаси"га эрта қўл қўйиб қўйяпти.

Инсон ўз ҳаёти давомида айрим беъмани хатоларни тузатиши ва ўнглаши мумкин. аммо тиббиёт ожизлик қилаётган, ҳозиргача аниқ давоси топилмаган СПИДга чалиниш тузатиб бўлмайдиган хатодир.

Жаҳонда 1999-2002-йиллар оралиғида орттирилган иммунитет танқислиги синдроми (ОИТС) билан касалланиш 5,1% га ошганлиги соғлом кишиларни жиддий ташвишлантирмоқда.

Республикамизда 1987 йилдан 2004 йилнинг январигача 3596 та СПИД билан боғлиқ ҳодиса рўйхатга олинган. Беморларнинг 3536 нафари юртимизда истиқомат қилишса, 60 нафари чет эл фуқаролари ҳисобланади. Уларнинг 3971 нафари эркаклардир.

Шу йиллар ичида касалликка дучор бўлганлардан 175 нафари ҳаётдан кўз юмди.

СПИДни юқтирганларнинг 11 нафари (0,3%) 15 ёшгача бўлган болалар 3585 нафари (99,6%) катта ёшдагилар ҳисобланади. Кўпчилик ҳолларда касаллик болаларга ота-оналардан ўтаётгани ташвишланарлидир.

Мамлакатимизда қуйидаги йўллар билан тарқалаётгани аниқланган:

СПИД 496 та (13,4%) жинсий алоқа, 2203 та (61,3%) инъекция, 897 та (24,9%) бошқа йўллар. Кўриниб турибдики, вирус яъни шприц воситасида кенг тарқалмоқда.

СПИДнинг географик тарқалиши таҳлил этилганда қуйидаги манзара пайдо бўлади. Ҳозиргача Тошкент шаҳрида 1775 та (49,4%), Тошкент вилоятида 742 та (20,6%), Самарқандда 205 та (5,7%), Сурхондарёда 118 та (3,3%), Андижонда 128 та (3,6%), Фарғонада 109 та (3,0%), Бухорода 93 та (2,6%), Сирдарёда 58 та (1,6%), Қашқадарёда 45 та (1,3%), Хоразмда 34 та (о,9%), Наманганда 31 та (0,9%), Жиззахда 20 та (0,6%), Навоийда 14 та (0,4%), Қорақалпоғистон Республикасида 3 та (0,08%) касаллик ҳодисаси рўйхатдан ўтказилган.

Шу ўринда таъкидлаш жоизки, ушбу касалликнинг кенг тарқалиб кетишининг олдини олиш фақат тиббиёт ходимларининг муаммоси эмас. Бу барча давлат ва нодавлат ташкилотлари, кенг жамоатчиликнинг муаммоси. Соғлиқни сақлаш вазирлиги касаллик бўйича мавжуд эпидемиологик вазиятни ва ўтказиладиган чора-тадбирларни тегишли вазирлик ва идоралар мутахассислари билан бирга ўрганди. Ва ҳамкорликда 2003-2006-йилларда Ўзбекистон Республикасида ОИВ/ОИТС эпидемияси тарқалишига қарши курашнинг стратегик дастури ишлаб чиқилди.

Яна рақамларга мурожаат этиб, СПИДнинг кўпайиш жараёнини йилларга тақсимлаганимизда, 2003 йилда 1836 та касаллик билан боғлиқ ҳодисалар қайд этилгани кишини жиддий ташвишлантиради. Бу бир йилда салкам 40% га ўсиш демакдир.

Энди бошдан дўппини олиб чуқурроқ ўйлашга мажбурмиз. Агар тозалик ва покликни кўнглимизга жо этиб, уни амалда ҳаётимизга татбиқ этмас эканмиз, ушбу офат домига тушиб қолишимиз ҳеч гап эмас.

Инсоният фаҳшни энг мудҳиш қабоҳат сифатида доимо қоралаб келган. Фаҳш барча динларда ва жамиятда қабиҳлик тимсоли бўлган. Муқаддас китобимиз Қуръони Каримда: **"Эй Муҳаммад! Аҳли Ислом эркакларига айтинг: ошкор ва яширин кўзларини ҳаромдан ёпсинлар ва нафсларини ҳаромдан тийсинлар. Аёлларга ҳам айтинг: кўзларини ва нафсларини ҳаромдан сақласинлар",** дейилган. Инсоннинг ҳақ йўлдан озиши ҳар доим ҳам фалокат, бало-ю офатларга сабаб бўлган. Айтиш мумкинки, ОИТС касаллиги ҳам одамзоднинг қабоҳат ва разолатга қўл ургани учун берилган "мукофот"дир, инсоннинг азиз ва мукаррам яратилишини англамаётган кимсаларга юборилган огоҳлантиришдир. Оқил киши буни англаб етиши муқаррар.

Муфтилло ЮСУПОВ, журналист

Тафсилот

РАЗВЕДКА МАЪЛУМОТИ ТЕКШИРУВДАН ЎТКАЗИЛАДИ

АҚШ Президенти Жорж Буш Саддам Ҳусайн оммавий қирғин қуролига эга бўлгани тўғрисидаги разведка маълумотлари ҳақиқатга мослигини аниқлаш учун махсус текширув комиссияси тайинлади. Комиссия биринчи навбатда Марказий Разведка бошқармаси томонидан Оқ уйга тақдим этилган ахборот қай даражада тўғрилигини ўрганади. Текширув гуруҳининг хулосалари эса 2004 йилнинг 31 мартида маълум қилинади.

Президент Буш ҳозирча комиссиянинг етти аъзоси номини эълон қилди. Яқин кунларда аъзолари сони 9 кишига кенгаядиган комиссия Виржиниянинг собиқ губернатори Чарльз Робб ва истеъфодаги судья Лоренс Силберман раислигида иш олиб боради.

КАРАЖИЧНИНГ ХОТИНИ НАТОНИ СУДГА БЕРМОҚЧИ

Босния сербларининг собиқ раҳбари Радован Каражичнинг хотини Лиляна Зелен-Каражич судга НАТО устидан даъво ариза билан мурожаат қилишга қарор қилди.

Р. Каражич геноцид ва ҳарбий жиноятларда айбланиб, 8 йилдан буён қидирилмоқда. Бироқ НАТОнинг уни тутиш йўлидаги ҳаракатлари ҳар сафар зое кетмоқда. Ана шундай операциялардан бири январь ойида ҳам ўтказилганди. Зелен-Каражич сўзига кўра, мазкур рейд вақтида НАТО ҳарбийлари унинг уйига 20 минг АҚШ доллари миқдорида зарар етказганлар. Шунингдек, Босния серблар республикаси полицияси ҳам НАТОни судга бериш тараддудида. Полиция вакилига кўра, Каражични тутиш операциясида НАТО офицерлари маҳаллий полициячилардан жонли қалқон сифатида фойдаланишган. Яъни отишма бўлиб қолса, ўзларини сақлаш учун серб полицияларини олдинги қаторда юришга мажбур қилишган.

МУШАРРАФ МАГАТЭ ТАКЛИФИНИ РАД ЭТДИ

Покистон президенти Парвез Мушарраф Атом энергетикаси бўйича халқаро агентлик (МАГАТЭ)нинг мамлакатдан олиб чиқиб кетилган ядро технологиялари масаласида текширув ўтказиш таклифини рад қилди.

Гап шундаки, ўтган ҳафта Покистон ядро қуроли "отаси" сифатида танилган Абдул Қодир Хон шов-шувли баёнот бериб, 1970-йилларда Ливия, Эрон ва Шимолий Кореяга ядро технологияларини етказиб беришда айбдор эканини тан олганди. Гарчи президент мамлакат олдидаги хизматларини инобатга олиб, олимни авф этган бўлса-да, унинг чиқиши МАГАТЭ вакилларини беэътибор қолдирмади.

Парвез Мушарраф шу масалага бағишланган матбуот анжуманида Покистон МАГАТЭнинг ядро технологиялари устидан назорат тўғрисидаги протоколини имзоламагани боис агентлик экспертларига текширув ўтказиш ҳуқуқи ва ҳеч қандай ҳужжат берилмаслигини маълум қилди.

ТОНИ БЛЭРГА ҚАРШИ ЯНГИ АЙБЛОВ

Консерваторлар Бош вазир истеъфосини талаб қилишмоқда

Лорд Брайан Хаттон Дэвид Келли ўлими текширув хулосаларини эълон қилгач, Буюк Британия ҳукумати ва ВВС корпорацияси ўртасидаги можаро якун топгандай эди. Бироқ лорд Хаттон мулоҳазалари инглиз жамоатчилиги, хусусан, мухолиф консерваторларга акс таъсир кўрсатди.

Аввало шуни айтиш керакки, дастлаб "сулҳи кулл" таклиф қилиб, ўз ихтиёри билан ВВС бош директорлигидан кетган Грег Дайк кейинроқ дастлабки фикрини ўзгартирди. Собиқ раҳбар лорднинг хулосаларини бир томонлама, нохолис деб ҳисоблаб, Хаттон ҳукумат томонидан тайинлангани ва шу боис ҳам у биринчи навбатда ҳукумат манфаатини ҳимоя қилишга интилганини таъкидлади. Дайкнинг билдиришича, Хаттон текширув давомида расман бир неча бор мурожаат қилинганига қарамай, Би-Би-Си раҳбарияти қўлида сақланаётган айрим ҳужжатларни инобатга олмаган. Ана шу асосдан келиб чиқиб, Грег Дайк Бош вазир номига ёзилган ва "Sunday Times" газетасида эълон қилинган мактубида мустақил экспертлар иштирокида яна қайта текширув ўтказиш таклифини илгари сурган.

Ироқ ҳукумати оммавий қирғин қуролини 45 минутда шай ҳолатга келтириши мумкинлигини парламент йиғилишида ўтган йили баралла эълон қилган Тони Блэр ҳам ҳозир аввалгидай шиддатли баёнотлар беришга унчалик ботинолмаяпти. Ҳукумат бошлиғи ҳатто ўтган ҳафта мамлакат қонун чиқарувчи идорасида бўлган мажлисда разведка маълумоти ҳар доим ҳам тўғри чиқавермаслигини очиқ тан олди. "Разведка маълумотлари тўлалигича ҳақиқатга мос келади, дея олмайман. Эҳтимол, биз мавжуд таҳдидни етарли баҳолай олмагандирмиз. Умуман, разведка ҳеч қачон аниқ манба бўлмаган", — деди Бош вазир. Шунингдек, Блэр ўз чиқишида қурол-яроғ бўйича мутахассис Брайан Жоунснинг "Индепендент" газетасида эълон қилинган танқидий фикрларини инкор этди. Гап шундаки, яқингача Буюк Британия Мудофаа вазирлигининг ядровий, биологик ва кимёвий қуролларни ўрганиш бўлимига раҳбарлик қилган Жоунс Лондон газетасига берган интервьюсида Британия разведка хизматини танқид қилиб ўтади. Мутахассиснинг таъкидлашича, разведка хизмати раҳбарияти жиддий огоҳлантирилганига қарамай, Ироқ ҳарбий салоҳиятига баҳо беришда шошма-шошарликка йўл қўйиган, далилларни текшириб кўрмаган ва натижада бир қанча хатоларга йўл қўйилган. Жоунснинг бу чиқиши мамлакатда катта шов-шувларга сабаб бўлди. Гарчи Бош вазир собиқ расмийнинг мулоҳазаларига қўшилмаган бўлса-да, ҳукуматнинг айрим вакиллари разведка хизматининг хатога йўл қўйгани тўғрисидаги фикрга бироз ён бергандай бўлишди. Хусусан, Буюк Британия Мудофаа вазири Жефф Хун парламентнинг махсус йиғилишида мамлакатни остин-устун қилиб юборган разведка маълумоти борасида ҳисобот бераркан, махсус хизмат тақдим этган ахборотда қандай қурол ҳақида гапирилганини дастлаб аниқ билолмаганини тан олди. Мудофаа вазирининг билдиришича, ахборот Бош вазирга юборилгач, у разведка бошқармасига мурожаат қилган. Махсус хизмат вакили ҳисоботда оддий тактик қурол ҳақида сўз берганини билдирган.

Жефф Хун эса мазкур тушунтиришни аҳамиятсиз ҳисоблаб, бу ҳақда Бош вазир билан суҳбатлашмаган. Тони Блэр эса, Мудофаа вазири талқинига кўра, разведка маълумотига асосланиб, Ироқ оммавий қирғин қуроли хусусида ҳукм чиқариб юборган. Шу тариқа деярли бир йилга чўзилган можаро бошланиб кетган...

Айни вақтда Британия консерваторлари етакчиси Майкл Ховард Тони Блэр сиёсатини қораламоқда ва унинг истеъфосини талаб қилмоқда. Консерваторлар раҳбари реал вазиятни ўрганмай туриб, бирон-бир мамлакатга баҳо бериш ҳукумат бошлиғи учун мутлақо нолойиқ эканини урғуламоқда. Шу билан бирга, мухолиф партия етакчиси Ироқ урушига Буюк Британия қўшилишини катта хато, деб баҳоламоқда.

Британия газета-журналларида ҳам Тони Блэр хатти-ҳаракатига салбий баҳо бераётган материаллар нисбатан кўпайган. Шунингдек, ВВСнинг ҳукумат назоратига тушиб қолишидан хавотирланаётган корпорация ходимлари собиқ раҳбарларининг ишга қайтишини сўраб норозилик чиқишлари ҳам уюштириб туришибди. Хуллас, можаро бартараф этилиб, қироллликда осойишталик ўрнатилгунга қадар яна озроқ фурсат ўтади шекилли.

Собиржон ЁҚУБОВ

САДДАМДАН ПОРА ОЛГАНЛАР ЖАЗОЛАНАДИ

Болгария ва Венгрия махсус хизматлари Саддам Ҳусайндан пора олганликда айбланаётган компания ва ташкилотларни тергов қила бошлади. Ироқда нашр этиладиган "Ал-Мада" газетаси январь сонларидан бирида С. Ҳусайнни пора эвазига оммавий равишда қўллаб-қувватлаб турган 40 дан ортиқ шахс ва ташкилотлар рўйхатини эълон қилганди. Қора рўйхатда Рус православ черкови, Россия ва Украинанинг айрим партиялари билан бирга Болгария ҳамда Венгриядаги айрим сиёсий ташкилотлар номи ҳам қайд этилган. Жумладан, Болгария Олий кенгаши аъзоси, мамлакатда таниқли олим Захариев ҳам асосий айбдорлар қаторида санаб ўтилган. Бироқ ҳозирча профессор С. Ҳусайнга ҳеч қандай алоқаси йўқлигини айтмоқда.

Болгария ва Венгрия АҚШ иттифоқчиси сифатида Ироқдаги тикланиш жараёнида ўз компанияларига катта фойда келтирадиган шартномаларда иштирок этишдан умидвор. Шу боис Вашингтон кайфиятини бузиб қўймаслик учун икки мамлакат махсус хизмати ҳам порахўрларга қарши курашни зудлик билан бошлаб юборди.

ДЭВИД КЕЙ МРБга ҚАРШИ

АҚШнинг қурол-яроғ бўйича собиқ инспектори Дэвид Кей Оқ уй Ироқ борасидаги разведка маълумотларини жиддий текшириши зарур, деган талаб билан чиқди. Собиқ инспектор ўз чиқишида Марказий Разведка бошқармаси шаънига ҳам танқидий фикрлар билдирди. Бунга жавобан, МРБ директори Жорж Тенет у раҳбарлик қилаётган агентлик мамлакат ҳукуматига Америка манфаатига таҳдид солиши мумкин бўлган диктатор ҳақида холис маълумот берганини таъкидлади. Ж. Тенетнинг билдиришича, урушга қадар мутахассислар Ироқ бевосита таҳдид солаётгани тўғрисида ахборот беришмаган, балки келгуси хавфдан огоҳлантиришган.

ШРЕДЕР ПАРТИЯ РАҲБАРЛИГИДАН ВОЗ КЕЧДИ

Германия канцлери Герхард Шредер Социал-демократлар партияси раислигини ўзидан соқит қилиш тўғрисида баёнот берди. Кузатувчилар фикрича, ҳукумат бошлиғининг бу қарорига сўнгги вақтда партия обрўсининг кескин тушиб кетгани сабаб бўлган. Маълумотларга кўра, СДП охирги йилда ўн мингдан ошиқ аъзосини йўқотган, федерал ерлардаги сайловларда мағлуб бўлган. Шредер баёнотида канцлер лавозимида қолажаги, партия раҳбарлигини эса СДПнинг бундестагдаги фракцияси етакчиси Франц Мюнтферингга топширажагини маълум қилди.

Ҳикмат

ШАҲОДАТ

(Бир мардумнинг ҳикояси)

— Ёш етмишдан ўтгандан кейин одамда кутилмаган ўзгаришлар рўй бераверар экан. Мен ҳам гоҳи-гоҳида хаёлимни йўқотадиган бўлиб қолдим. Қулоғим шанғиллаб, кўз олдим қоронғилашади-да, турган жойимни ҳам, айтган гапимни ҳам билмай қоламан. "Э, воҳ, бу нимаси экан", деб анча вақт бошим қотиб юрди. Кейин ўйлай-ўйлай хуммонлик Мардонқул тоғамга юрак ёрдим:

— Мен шунақа бир дардга йўлиқдим, ўзимга жуда ноқулай бўлаяпти. Худонинг ўзи шарманда қилмасин-у, иссиқ жон, билиб бўлмайди. Мени бирорта дуохонга олиб боринг, "куф-суф" қилиб қўйсин. "Ихлос-холос" дегандек, зора енгил тортиб кетсам.

Тоғам индамай қўйди. Фақат оқшом ётар олдидан мен томонга ёнбошлади-да:

— Ўзим биладиган ҳамма дуохон эшонни хаёлимдан ўтказиб чиқдим. Шу, дами ўткирликда ҳеч қайсиси сероблик Маҳмудхонга тўғри келмас экан. Бўлмаса, эртага бирров бориб келармиз, — деди маънодор жилмайиб.

Эрталаб турдик. Тоғам хуржунга бир бўлак қорин ёғи, нўхат, яна ул-бул солаяпти.

— Буларни нима қиласиз?

— Ахир, эшонникига қуруқ борамизми?

Йўлга тушдик. Масофа 3-4 тош йўл, тоғажиян гангур-гунгур билан тушдан кейин Серобга етиб келдик. Келсак, эшонникида худойига тайёргарлик бўлаётган экан. Бизлар ҳам бошқаларга қўшилиб сабзи тўғрадик, қозон жойи қазидик, хуллас, ул-бул юмушларга қарашиб турдик. Кечки овқатдан кейин Эшон бобо ошпазга тайинлади:

— Саҳар келиб, қора қўчқорни сўясиз, ошни дамлайсиз кечикиб қолманг.

Шундан кейин қишлоқликлар тарқалишди. Бизлар, бошқа қўноқлар ҳам бор экан, меҳмонхонада ётиб қолдик.

Кечаси туш кўрибман. Бир бит елкамда ўрмалаб юрибди, буғдойнинг донасидек бўлиб семириб кетган. Тушириб юборай, деб шунча интиламан, қўлим етмайди. Ўрмалаб, қитиқлайди, тишлаб, қонимни сўради, лекин даф қилолмайман. Охири, бир бало қилиб қўлимга олдим-да, эзғилаб ташладим. Уйғониб кетдим, терлаб ётган эканман.

Ошпаз ҳам келди. Мен чиқиб, қозоннинг тагига олов ёқдим. Шу орада тоғам Эшон бобога мақсадимизни айтибди. Кейин мени чақиртирди-да, бошқа хонага ўтдик. Юзмаюз ўтиргач, Эшон бобо менга тайинлади:

— Тилингизни танглайингизга маҳкам тираб, юракдан "Ё, Аллоҳ" деб ўтиринг. Шундан кейин дам солишга тутинди.

****

Шераҳмад тоға бизларга отақадрдон. Падари бузрукворининг яқин дўстларини, узанги йўлдошларини, бирга ишлаган, иссиқ-совуқни бирга тотишган яқинларини бизларда «отақадрдон» дейишади. Бу қадрдонлик шунчалар мустаҳкам бўладики, баъзи уруғларда икки яқин дўстнинг болалари отасининг дўстини ҳам "Ота" деб атайди. Отақадрдонлик вақтида унча билинмас экан, мабодо, отанг ҳаётдан кетиб, етим бўлиб қолганингда отангни билган, отанг ҳақида икки оғиз хотира айтган одам ҳам кўзингга Хўжаи Хидирдек туюлиб қолар экан. Алалхусус, Шераҳмад тоғани хонадонимда кўриб, отамни қайта топгандек бўлдим, оёғим олти, қўлим саккиз бўлиб хизматига тутиндим. Ўзиям, кўришмаганимизга ўн беш йиллар бўлган экан. Бу орада қанча сувлар оқиб кетди, қоракалла не бир савдоларни ўтказмади. Орқаворотдан тоға ҳақидаги хабарлар ҳам қулоғимга етиб турар эди. Айниқса, у кишининг Ҳаж зиёратини амалга ошириб келганларини эшитиб, роса хурсанд бўлганман, суҳбатларига ошиққанман, бироқ турмуш ташвишларидан вақт ажратиб, шу юмушни ҳам адо этолмаганман. Тоғани остонамда кўрдим-у, ана шу кунхотирликларим учун қаттиқ изза бўлдим, хизматларига шай турдим.

Мен Ҳаж зиёратини жуда ҳам олий мақомда тасаввур қиламан. Бу амални кўплар дунёга қайта келишга, иккинчи туғилишга қиёслашади. Демак, муқаддас жойларда бўлган дамларни ҳомиланинг она қорнидаги ҳаётига менгзаш мумкин. Фақат фарқи — ҳомила ҳали тўла камолга етмагани учун ҳарир парда ичидаги фурсатни идрок эта олмайди. Ҳожи эса балоғатга етган одам сифатида зиёрат асносини бутун вужудида онгли кечиради. Шу туфайли бу сафардан инсон янада мукаммаллашиб, янада тўлишиб қайтадигандек туюлади менинг назаримда. Ҳаж амалини кечириб қайтган эски қадрдоним Шераҳмад тоға ана шундай мўъжизага дуч келганини фаҳм қилиб, у кишидан таассуротларини эшитишга шошилдим. Овқатдан сўнг аста муддаога ўтиб, у кишини яна бир бор муборак сафар билан қутлагач, "Ўша кунларда ўзингизда қандай ўзгаришлар сездингиз?" деб сўрадим. Суҳбатдошим бажонидил гурунгга киришиб, Ҳажга бориш хаёлларида ҳам бўлмагани, аксинча, бу юмушга енгил-елпи қараб юрганлари, фақат ҳаётларидаги бир воқеа унга туртки бўлганини ёдга олиб, гапни узоқдан бошладилар.

****

— Дуодан кейин анча енгил тортгандек бўлдим. Худойи ҳам тугади, одамлар келиб-кетди. Энди шаҳарга тушишим керак. Укам тўй қиладиган, шунга парварда-қанд излайман. Икки-уч бозор келиб, бу ёғи Ғузор, бу ёғи Китобгача ҳамма магазинни кўриб чиқдик. Ҳеч жойдан тополмадик. Бу сафар иним "Пулни белингизга тугиб олинг қани, учраб қолса, олиб қайтарсиз", деб илинж билан қолган.

Кириб, Эшон бободан кетишга рухсат сўрадим. Асфальтгача анча йўл, бу чекка жойларда машина келиши ёзда қор ёққандек гап, пиёда йўл тортмоқчи бўлдим. Сўзимни эшитган мезбон босиқлик билан:

— Шошилманг, машина ҳам келиб қолар, — деди.

Бир пиёла чой ичгунча вақт ўтмаган ҳам эди, "Ҳамсоянинг ўғли армиядан келибди", деган гап чиқди. Билмадим, домулло бирор овоз эшитган эканми ё аён бўлганми, кўчанинг нариги бетида бир қизил машина турибди, у аскарни миндириб, суюнчига келган экан. Шунга етай деб, хўшлашиб чиқдим. Бир соатга қолмай Яккабоққа етиб келдим. Келсам, автобус жўнай-жўнай деб турган экан, шартта чиқиб олдим, бир зумда Шаҳрисабзга бориб қолдим. Автобусдан тушиб, тўғридаги магазинга кирсам, пештахтада бир ҳовуч бизлар излаб тополмай юрган қанддан турибди. Шошиб сўрадим:

— Бундан яна борми?

— Қанча керак эди? Ичкарида уч-тўрт яшик бўлиши керак.

Қаранг, қанча вақтдан бери топилмай , қон қилиб юборган нарса шундоқ оёқнинг тагида турибди. Беш яшик бор экан, ҳаммасини олдим. Пулини санаб бердим-да, ўйланиб қолдим: "Бунча нарсани-ку олдим, энди қандай олиб кетаман?" Ўйланиб, магазиндан чиқсам, тариллаб бир киракаш мотоцикл келиб қолди. "Ука, озроқ юким бор эди, шуни Яккабоғнинг бекатига олиб борасанми?" десам, "Э, бажонидил" деди-да, ўзи яшикларни юклаб, олиб жўнади. Шаҳрисабз-Яккабоғ автобуси одам йиғаётган экан, шофёр билан гаплашиб, яшикларни орқага жойлаштирдим. "Етган жойгача борай-чи", деб ўйлаяпман. Ишим ўнгидан келаяпти. Яккабоққа етсам, учтадан бири таниш, ўшаларникига қўяман, кейин Ворига олиб чиқишга гап йўқ. Автобус йўлга тушди, манзилга ҳам етиб келдик. Булоқбошида юкларни тушириб, бошимни қашлаб турсам, биров отимни тутиб чақиради. Қарасам, Мамарайим бўлам, бир грузовойнинг устида турибди, "Кетмайсизми, юринг, машина Калтакўлга чиқади", дейди. "Ўзим-ку кетмайман, мана шу яшикларни олиб кетинг", дедим. Машина бўш экан, юкларни ортдик, улар жўнаб кетди.

Ё, тавба, дейман. Бир кунда шунча ишни бажардим. Тўғри келса, ҳеч гап эмас экан, тўғри келмаса, бир ҳафтада ҳам бу юмушларни бажаролмайсан...

Шундан кейин Эшон бобога ихлос қўйдим. Дарддан бутунлай фориғ бўлиб кетдим. Ўтган-қайтганда, ҳар йили 3-4 марта хабар олиб, хизматларини қилиб юрдим. Бир сафар ўзлари ҳисоблаб, "Ўн кило яхши қорин ёғидан олиб келиб беринг", деб пул бердилар. Мен айтганларидек қилиб, танлаб, ўн икки кило қорин ёғи олиб келиб бердим. "Мана бу пулингизга, мана буниси мендан совға" деб, қўшиб келдим. "Бекор қилибсиз", дедилар. "Невараларингиз илинишди", дедим.

****

Агар одамнинг ҳаёти кўплаб майда-чуйда тафсилотлардан холи бўлса, ҳаётидаги кичкина ўзгаришни ҳам катта воқеа сифатида қабул қилади. Бир танишимиз тоғлар орасида кон қидириб юрган геологлардан бирининг устки кийимларини ечиб, баданини қуёшда тоблаётгани рўпарасидан чиқиб қолган. Бу воқеа қирқ йил олдин рўй берган, у қирқ йилдан буён шу гапни ҳаяжонланиб гапириб юради. Тоғлар ҳавосидек соф, тоза турмуш тарзига эга бўлган Шераҳмад тоғанинг одамнинг ийиғини чиқариб юбориши мумкин бўлган юмуш — беш яшик қандни ортиқча заҳматларсиз чекка қишлоғига етказиб олиши мўъжиза туюлган. Таассуфки, мўъжиза мўъжизага йўл очаверган: тоғанинг ҳаётида янги кунлар бошланган. Айтмоқчи, у киши совға қилиб олиб келган қорин ёғи ҳам бир мўъжиза. Таърифи бундай: тоғликлар ёзда баланд қорли чўққилар бағрига кўчиб чиқадилар. Муваққат капаларда яшаб, бўлиқ яйловларда ўтлаб тангизган қўй-эчки, сигирларни соғадилар. Айниқса, қўшоқлаб соғилган қўйларнинг сути, сутдан тайёрланган қатиқ бетимсол лаззат. Сут қаймоғи олинмасдан қатиқ қилиб увитилади. Қатиқ сиздирилиб, чакки (сузма)га айлантирилади. Чакки айрон қилиниб, кувиларда пишилади ва ёғи ажратиб олинади. Қатиғи курт бўлса, ёғи обдон тузланиб, мол қоринларига тиқилади. Қоринлар кичкина улоқники ёки ҳўкизники бўлиши мумкин. Қоринлар тозаланиб, пудина, гангову, алқор сингари хушбўй доривор тоғ гиёҳлари суви билан ишлов берилгач, ундан идиш тайёрланади. Бир қоринга 3-4 килодан 25, ҳатто 40 килогача ёғ жойлаш мумкин. Имоним комилки, бундай технологияни на Австралияда, на Голландияда — дунёнинг бирорта мамлакатида билишмайди. У мўъжиза, чинакам мўъжиза. Тоғликлар турмуш тарзида эса бундай бебаҳо унсурлар бисёр.

****

Эшон бобо мени ўзларига яқин олиб муомала қиладиган бўлдилар. "Эшонман", деб юрганларнинг ҳам ҳар хили бўлар экан, бироқ у кишида кароматгўйлик аломатлари кучли эди. Атроф-теваракдан кўп киши ихлос қилиб келар эди. Бир куни менга шундай дедилар:

— Сиз Ҳажга бориб келинг.

Бошида бу гапга унча эътибор бермадим, шунчаки йўлида айтиб қўйдилар-да, деб ўйладим. Ҳажга бориш осонми? Кейинчалик ҳам шу гап қўзғалди. Домулло тўрт марта қайтарганларидан кейин яқинларим билан бир маслаҳатлашишга қарор қилдим. Яккабоғда катта куёвим — Дўхтирникида маслаҳат бўлди. Ўғлим Раҳматулла ҳам бор.

— Эшон бобо қайта-қайта тайинлаяптилар. У киши Ҳизр назар, кароматли одам, дилларига солганми, нимадир аён бўлганми, айтганларини қилмасам бўлмас. Йўқса, йиқилиб-суриниб йиққан-терганим нимага сарф бўлади — худо билади? Нима дейсизлар? — дедим.

— Боринг-да, — деди ҳаммаси жовва, — нимадан муҳтожлигингиз бор? Бизлар ҳам неччи айтдик.

— Ҳамма ҳужжатларни тўғрилашни менга қўйиб берасиз, — деди дўхтир. — Бошқа юмушларни ҳам бўлиб-бўлиб оламиз.

Қариндошларнинг ҳамжиҳатлигидан дадиллашиб кетдим. Ўз мўлжалларимни айтдим.

— Бўлмаса, отлардан олтитасига харидор топинглар. Боқувда ҳўкизлар бор, уларни сотинглар. Тўртта қўчқорни бўрдоқига томга солинглар. Насиб бўлса, зиёратдан эсон-омон келсам, тўй қиламиз...

Ҳужжатларни тўғрилаш, дўхтирдан ўтишга ўн беш кунлар кетиб қолди. Жўнашдан олдин Имом Бухорийни зиёрат қиладиган бўлдик. Белгиланган кунда қор ёғиб, йўллар музлади, бориш кейинга қолдирилди. Шунда бир фикр хаёлимга келди. "Тўхта, одамлар Ҳаждан олдин ўз зиёратгоҳларини тавоф қилар экан, менинг тоғларим орасида ҳам қанча муқаддас гўшалар бор-ку: Хўжа панниғ, Хўжақонокда, Хўжапка, Кўҳнақишлоқ... Шу жойларнинг сувини ичиб вояга етдим, бугун Маккатуллоҳ сафари пешонамда турибди. Нимага ана шундай улуғ ният олдидан ўзимнинг зиёратгоҳларимни кўрмаслигим керак?!"

Туман вакили Собиржонга (у жуда тарбияли, одамохун йигит-да) "Мен тоғдан тушганимга икки ҳафтадан ошди, бир хабарлашиб келай. Имом Бухорийдан кечиксам-да, жўнайдиган куни етиб келаман", дедим. У рухсат берди, Варнга кетдим. Келсам, тошкўрғонлик Бозорбобонинг қайтиш бўлганига етти кун тўлган экан. Ҳам таъзия, ҳам зиёрат, деб эртаси куни эрталаб Тошкўрғонга йўл олдим. Фотиҳа қилдим, кейин Кўҳнақишлоққа бориб, Турсунхон эшон бобо мозорини тавоф қилиб, намоз ўқиб қайтдим. Қор отнинг қорнидан уради, ҳувиллаган тоғлар орасида зоғ ҳам учмайди. Қишлоққа кираверишда Новариқнинг олдида бир хотин йўлимни тўсди. "Эшитдим, сиз Ҳажга бораётган эмишсиз. Мана шу пулни олинг. Олти йилдан бери қизимнинг фарзанди бўлмайди. Улуғ жойларга борсангиз, унга фарзанд тиланг. Қайтиб, пулини олдим, ичимдан бир овоз "Келиннинг отини сўра?" деди. Сўрадим, қизимни отидан экан ёдимда сақлаб қолдим. Калтакўллик бўламнинг бир келини ҳам болани қўлига ололмайди, вақтига етмай чала туғилади. Шуни ҳам эсимга тугиб қўйдим.

Ким нимани тайинлаган бўлса, ибодатим давомида ҳаммасини Яратгандан сўрадим.

Жўнаш пайтимда болаларимнинг онаси кўз ёш қилиб қолди.

— Мазам йўқ, ўлиб қолсам нима бўлади?

Рост айтади, иссиқ жон. Магазинга чиқиб, ул-бул харид қилдим, харажатларни кўринарли жойга қўйиб, рози-ризолик тилаб йўлга чиқдим. (Худога шукр эсон-омон кўришдик).

Ҳаж сафари 24 кун давом этди. Кўрган-эшитганларни ёзиб юриш керак экан. Бухоролик бир олим ёзиб юрди, боргандан сўнг менга ҳам бир нусха берасиз, деган эдим, тополмаяпман. Ҳамма нарсани тил билан айтиб беролмайман. Кўрган-билганларимнинг бари каромат. Илтижоларим ижобат бўлди, ҳалиги икки келинчак ҳам фарзанд кўрди — бунга эл-юрт гувоҳ...

****

Ҳожи бобо, ўзлари таъкидлаганларидек, икки кам саксон ёшда. Азалдан серғайрат, қўшишлик жўрабош одам тақдирнинг иноятн билан донишманд бир зот мақомига етишганлари кўриниб турибди. Бунга деярли тонггача давом этган суҳбатимиз мобайнида қайта-қайта ишондим. Бу даража менга бутун халқимизга хос хислат сифатида намоён бўлди. Умри хилват тоғлар бағрида кечган, на ўрта, на олий маълумот олмаган инсоннинг табиий зеҳни, идроки билан шунча нарсани излаганини одамларимизнинг биологик мукаммаллигига менгзадим. Демак, "бизнинг лойимиз буюклар тупроғидан қорилган", деганлар юз бора ҳақ экан. Ана шу эътироф бир таскин бўлиб, эртанги ёруғ кунларимизга ишончни кучайтирди.

Албатта, бундай кучнинг манбаси ҳақида мулоҳаза юритиб кўрдим, кўп тахминларни топдим: меҳнат, бойлик, ҳаракат, худонинг ярлақагани ва бошқа кўплаб мияларни келтирдим. Бироқ ҳаммасидан бир унсур мукаммал туюлаверди. Бу — ҳалоллик. Ҳожи бобо шундай эслайди:

— Бир куни ҳожилар ким нима эвазига келгани хусусида гаплашиб қолдик. Биров дўконим бор, деди, бошқаси болаларим топарман-тутармон, деди. Мен: "Ҳамма фарзандимни уйли-жойли қилдим. Кейин чорва билан шуғулландим", деб айтдим. Ҳамма "Сизники энг ҳалол экан" деб қолишди.

Балки ана шу ҳикмат хаёлида ҳам бўлмаган одамни муқаддас жойларга етаклаб боргандир.

Ҳожи бобо тонг саҳар уйғондилар, намозни адо этиб, йўлга отландилар. Бир пиёла чой таклиф қилдим. Шу асонда кечадан буён журъат этолмаган гапга лаб ёрдим: падари бузрукворимни эсладим. Суҳбатдошим отам ҳақидаги энг тансиқ хотираларни тилга олдилар, мен уларни жон қулоғим билан тингладим. Тинглайман-у, хаёлимда бир гап кезади: кечадан бери қайта-қайта зеҳн солиб қараяпманки, Ҳожи бобо отамнинг акалари-амаки бобом — Бозор оқсоқолга ўхшаб кетарканлар. Биз раҳматлик оқсоқол бобомизни қариб қолган чоғларида кўрганмиз. Достон ўқитиб тинглар, таъсирли жойларида юм-юм йиғлардилар. У кишининг қиличдек ўткир, шамолдек елдирим ёшлиги ҳақида ҳозир ҳам афсоналар юради. Хаёлим поёнига етмасдан Ҳожи бобо тўхтатдилар-да:

— Раҳматлик отангиз менга доим "Сен менинг Бозор акамга ўхшайсан, у ҳам ўзини ўйламай, нуқул бошқаларнинг ташвиши билан юради", деб кўп айтардилар, — деб қолдилар.

Шераҳмад ҳожи менинг фикримда айланган маънони хатосиз англаган эди. Ёлғонга ўхшаб қолмасин ёки тилёғмалик бўлмасин, деб бу ҳақда ҳеч нарса демадим.

...Аллаберди ака суҳбатини тугатиб, дуторини қўлга олди.

Биз ҳар куни кўплаб одамлар билан учрашамиз, турли суҳбатларда бўламиз. У гурунгларда нималар ҳақида гап кетмайди? Баъзан дилинг ҳуфтон бўлади — зулматга чўкасан, баъзан яйрайсан — нурга қориласан. Юқоридаги тафсилотлардан эса кўнгилга бир ёруғлик иниши шубҳасиз. Бинобарин, эснаб ўтиришдан не наф, бошқа нимани ҳам ёзасан?!

Ҳаким САТТОРИЙ

Иқтибос

САРАЛАНГАН САТРЛАР

"Ўзбекистон матбуоти" журналининг янги сони нашрдан чиқди. Босма дастгоҳнинг иссиқ тафти ҳали кетмаган журнални варақлар экансиз, ижодий гуруҳ бу сафар ҳам нашрни тайёрлаш йўлида жиддий изланганига амин бўласиз. Нафақат журналистлар, оддий ўқувчиларнинг ҳам севимли, ўқишли нашрига айланиб бораётган журнал вақт қадри ҳақидаги мақола билан бошланади. "Вақтнинг ҳар лаҳзаси олтин билан ўлчанишини яхши биламиз. Йил ўн икки ойдан, ой тўрт ҳафтадан, ҳар ҳафта етти кундан иборат экани кундек равшан. Кунимизнинг ҳар соати ҳам ҳисобли. "Умр" дея аталувчи ана шу вақтлар тушунчаси асосида ҳам яшаш, ҳам ижод қилиш керак", деб ёзади муаллиф куюнчаклик билан. Журналнинг янги сонида бу каби ўқишли материаллар, танқидий-таҳлилий мақолалар кўплаб топилади. Келинг, ҳар сонияси ҳисобли вақтингизни олмайлиг-у, яхшиси, "Ўзбекистон матбуоти" саҳифаларидан сараланган сатрларни эътиборингизга ҳавола этайлик.

ОАВ ВА ЖУРНАЛИСТ КАСБИЙ МАҲОРАТИ

Қонунчилик талаби шундан иборат: бирор-бир муассис ёки муассислар таҳририятнинг ички ишларига аралашиши мумкин эмас. Муассис фақатгина қонунчиликда белгиланган ҳолатда — Низомда кўрсатилганидек, Таъсис шартномаси (бу шартнома бевосита таҳририят ёки бош муҳаррир билан тузилади, унда икки тарафнинг — муассис ва таҳририятнинг ҳуқуқ ва мажбуриятлари кўрсатилиши керак) доирасидаги ҳуқуқларга эга бўлади. Ходимларни ишга қабул қилиш, уларнинг ижодий фаолиятларини таҳлил қилиш ёки таҳририятнинг ижодий йўлини белгилаб беришда муассиснинг иштирок этишга ҳаққи йўқ.

(Б. Тошев)

КИМ НИМА ДЕБ ЁЗИБДИ?

Фельетон ҳар қандай жамиятнинг шифокори ҳисобланади. Жамиятнинг қаерида дарди бор, касали бор, аниқлайди, баралла айтади, уларнинг авж олиб кетмаслиги, жамиятнинг инқирозга юз тутмаслигининг олдини олиб, уни даволайди. Фельетонни мен темирчининг ўчоғига ўхшатаман. Бу ўчоқ занглаб қолган темирни соф ҳолатга келтирганидек, фельетон... жамиятнинг об-ҳавосини янгилаб туради.

Фельетон жамият шифокори экан, демак, давлат фельетончининг суянчи бўлиши керак. Муҳарририятлар ҳам фельетонни босиб чиқаряптими, то бир тўхтамга келгунча муаллиф билан ёнма-ён туриши, масъулиятни елкасига олиши лозим.

(Х. Тўхтабоев)

АСҚАД МУХТОР — ЖУРНАЛИСТ ВА МУҲАРРИР

Бу гўзал инсоннинг шарофати туфайли "Гулистон" журнали мустабид бир тузумдаги эркин фикр оролчасига ўхшар эди. Бунда мусаҳҳиҳдан тортиб бош муҳарриргача фикр ва инсоний муносабат бобида тенг, демократия деган нарса айни шу масканда мужассам эди. Александр Твардовский бошқарган "Новый мир" журнали рус жамиятига қанчалик ижтимоий таъсир кўрсатган бўлса, муболағасиз айтиш мумкин, Асқад Мухторнинг "Гулистон"и ҳам ўзбек жамиятининг маънавий ҳаётига шунчалар кучли таъсир кўрсатган.

(Х. Султон)

ТИНЧ ҲОЛАТДАГИ ҲАРАКАТ

Умуман олаётган суратингиз портрет бўладими ёки оддий информация характерида бўладими — бир нарсани ҳисобга олиш лозим, яъни тинч турган объектнинг тириклигини, ҳаракатини илғай билиш керак. Ҳақиқатда ҳам, қор устида ернинг нафас олиниши, баҳорда дарахтларнинг шивирлашиши, уйга чўмган одамнинг юрак уришини сезмасангиз, суратқашлик санъатига тутинмаган маъқул.

(А. Жумаев)

ХУНТА МАТБУОТНИ НЕ КЎЙГА СОЛДИ?

Ҳарбий хунта ҳукм сурган давр мобайнида бедарак йўқолганлардан ташқари жами 2820 нафар журналист ҳалок бўлди. Баъзилари қочишга муваффақ бўлди. Қолганлари эса таназзулга юз тутди. Давлат тўнтариши амалга ошган заҳоти ҳарбий хунта социология, педагогика ва журналистика факультетлари фаолиятини тўхтатиб, мазкур соҳаларда олинган дипломлар бекор қилингани ҳақида маълум қилди.

(Хориж матбуотидан)

ФАЛСАФАЧА

Ҳақиқатни кавшайвер,
Тишинг ўтса-ўтмаса.

Ҳақиқатга сакрайвер,
Бўйинг етса-етмаса.

(А. Обиджон).

«Афтидан, кимдир Йозеф К.га туҳмат қилган чоғи, ахир у ҳеч кимга ёмонлик қилмаган, бирон-бир ножўя иш ҳам содир этмаганди, шунга қарамай уни ҳибсга олишди».

Кимдир ҳибсга олиндими, демак, ҳадемай суд жараёни бошланади. Суд жараёни асносида, одатда қандайдир ҳақиқатларга ойдинлик киритилади. Асарнинг номланиши ўқувчини биринчи навбатда шундай хаёлга ундайди. У ўзини суд жараёни ҳақидаги тафсилотларни ўқишга чоғлайди. Бироқ...

ҲАРАКАТДАН ТЎХТАГАН ЖАРАЁН ҚИССАСИ

Ёхуд қалб ва шуурнинг олис кенгликлари сафарига элтувчи асар

«Жаҳон адабиёти» журналида Франц Кафканинг «Жараён» романи эълон қилингани муносабати билан

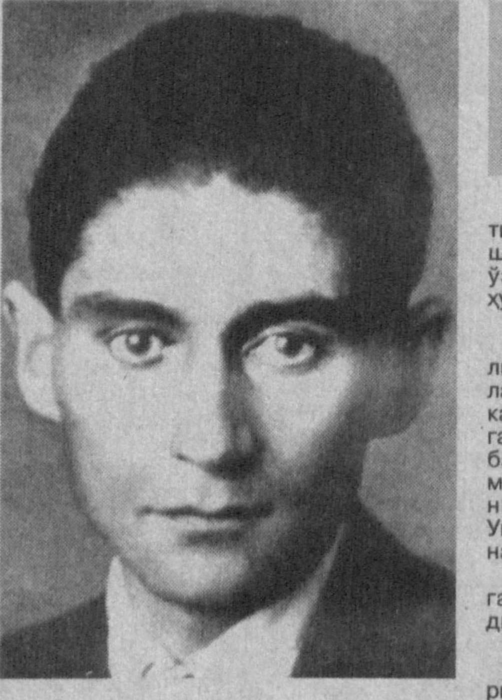

Йозеф К.нинг ҳибсга олиниши ҳақидаги хабар билан бошланган «Жараён» биринчи марта 1925 йили нашр этилган бўлса-да, айрим маълумотларга кўра, у 1914-1915 йилда, бошқа маълумотларга қараганда эса 1918-1919 йилда ёзилган. Ҳар қалай, Франц Кафка «Жараён»ни ёзганида 30-35 ёш орасида бўлган. Шу ёшдаги одам ҳаётнинг бу қадар мураккаб синоатларини қандай қилиб бу қадар чуқур идрок эта олди, қандай қилиб уни бир роман қаҳрамони тимсолида мужассам қила олди экан деган савол ҳали-ҳануз дунёдаги кўплаб адибларни, мутахассисларни, адабиёт ихлосмандларини қизиқтириб келади, ўйга толдиради. Баҳсга чорлайди. Мунозараларга ундайди.

Тугал ечим, тугал хулоса эса топилмайди.

Бордию, топилганида, бордию роман бир ўқишда кўнгилга, шуурга тўласича жо бўлиб қўя қолганида, уни иккинчи, бешинчи... еттинчи марта ўқиш ҳожати қолмаганида «Жараён» деган ном Ф.Кафка деган исмга қўшилиб аллақачон унутилиб кетган бўлур эди.

«Жараён» бир ўтиришда, бир кечада ўқиладиган роман эмас. Уни ўқиш ҳийла қийин. Бир боб ўқиб, орқага қайтишингиз, хаёл қочиб, ўқиётган тафсилотларингизни тушунмай қолишингиз, гап нима ҳақда бораётганини илғашга қийналиб, калаванинг учини йўқотиб қўйишингиз ҳеч гап эмас. Жумла тузилиши, гап қурилмаси, фикрни ифода этиш услуби эзмаликка, ҳатто мижғовроққа мойил. Бошқача, ўзгача, ғалати.

«Ўзгача», «ғалати» сифатлари «Жараён»нинггина эмас, адибнинг бутун ижодига энг ихчам ва лўнда таъриф дейиш мумкин. (Адибнинг кундаликларида «Ёзганларим ҳам ғалати» деган жумла келади.) Ғайритабиий ҳолат, ғайритабиий тасвир, ғайритабиий одамлар образи. Чунки адибнинг, адиб шахсининг, Франц Кафка деган инсон зуваласининг ўзи ғайритабиий. Шуларнинг маҳсули ўлароқ, ёзувчининг бадиий тафаккури ғоятда ғайритабиий эканлигидан сира ажабланмаса ҳам бўлади.

Романнинг бошламасига эътибор бердингизми? Ҳеч бир кимсага ёмонлик қилмаган, ҳеч бир ножўя ишга қўл урмаган Йозеф К.ни нима сабабдан ҳибсга олишди? Шунинг ўзи ғалатиликнинг бошланиши эмасми?

Шу ғалатилик ўқувчини мафтун этади, у мазкур савол жавобини топаман деган хаёлда ўқийверади, ўқийверади. Жавобдан эса дарак йўқ. Устига-устак, саҳифа ошгани сайин саволларнинг сони ортаверади.

«Жараён» — савол, «Қалъа» — савол, «Америка» - савол, бири биридан ноёб новеллалар, Ф.Кафканинг ўзи, унинг ижоди яхлит бир савол. Ҳар бир давр, ҳар бир ижтимоий ҳолат, ҳар бир тафаккур тарбиясида тарбия топган авлод китобхонлар ўзича, ўзгача жавоб топадиган, лекин сира тугал тўхтамга кела олмайдиган саволлар мажмуаси.

Роман мутолаасига киришган китобхон ҳадемай бошланажак жараёнга руҳан ҳозирлик кўради. Ҳозирча муқаддима. Қаҳрамон ўзини ҳимоя қилиш ҳаракатида юрибди. Бу — табиий ҳол. Фақат... фақат Йозеф К.нинг дам меҳмонхона бекаси фрау Грубахга, дам фройляйн Бюстнерга, дам фройляйн Монтагга йўлиқиб ўзининг ҳибсга олинганлиги ҳақида гап қўзғашлари, нималарнидир сўраб-суриштиришлари, алланималарни уларга уқдиришга уринишлари ўзини ҳимоя қилмоқчи бўлган одамнинг безовталикларига ўхшамайди.

Жараён бошланишидан эса ҳамон дарак йўқ. Сабаб?..

Кафканинг асарлари ҳужайра-ҳужайрасигача саволлардан тўқилган дедик. Аввало, қалашиб келадиган катта-кичик саволларнинг ҳаммасини батафсил илғаш қийин, қолаверса, ўзингиз илғаган, тушуниб етган саволларга жавоб топиш, улар ҳақида мулоҳаза юритиш китобхондан етарли даражада билим, малака ва жасорат талаб қилади. Зеро, ҳаётда одам ўзи у ёки бу даражада билиб-англаб юрган ҳақиқатлари юзасидан ҳам очиқ-ойдин мушоҳада юритишдан, тайинли хулоса чиқаришдан ўзини тийиб юради, кўпинча. Бунга юраги бетламайди. Кафканинг қаҳрамонлари эса ўзини тиймайди, улар ҳар қандай аччиқ ҳақиқатлар ҳақида юрак ютиб мулоҳаза юритаверади. Энг изтиробли, энг қалтис ҳолатларга мардонавор кириб бораверади ва муҳими, ҳеч бир жойда кўз ёши қилиб ўтирмайди. Дарвоқе, Кафканинг қаҳрамонлари ҳеч бир жойда йиғлоқилик қилмайди, улар китобхонни бўлар-бўлмас кўз ёш тўкишга «мажбурламайди».

Ф.Кафканинг асарлари фақат саволлардан иборат десак янглишамиз. Саволлар адиб асарларининг алоҳида бир маъно қатламини ташкил этади, холос. Бу маъно қатламидан кейин жавоб ва ҳукм қатламлари ҳам келади. Савол-жавоб-ҳукм ва яна савол қоришиб кетади.

Романнинг биринчи гапини ўқидик. Ҳеч бир ножўя иш қилмаган одамнинг ҳибсга олиниши ғалати туюлди, шунақа ҳам бўлар эканми, деб кўнгилда савол туғилди ҳам. Саволнинг бир «чеккаси»дан «мўралаб» турган жавоб-ҳукм ҳам мавжуд. Яъни, ҳа, ҳаётда нималар бўлмайди дейсиз, одам ҳеч нарсадан ҳеч нарса қамоққа олиниши ҳам мумкин!

Зиёли инсон борки, бирор янгиликдан хабар топса индамай қўя қолмайди. Нега, нима учун, нима сабабдан, деб суриштиришга киришади. Шу боис у Йозеф К.нинг ҳибсга олинишини тушунолмайди. «Ия, — дейди у ажабланганини яширмай, — бу юртда қонун-қоида, тартиб-интизом борми, ўзи?» деб бaралла сўрайди. Шундай деб турганида биринчи бобнинг ўзидаёқ саволига аниқ-лўнда жавоб ҳам келади: «Ахир у (Йозеф К. — Х.Д.) ҳамманинг ҳуқуқлари кафолатланган, осойишталик ҳукмрон давлатда яшаяпти-ку, бунда қонунлар бузилмаслиги даркор эмасми?» Афсуски, воқеалар оқими хатарли тус олади. Мирғазаб назоратчилар ҳе йўқ-бе йўқ Йозефни беармон калтаклайдилар. Қаҳрамонимиз жиддийроқ ҳаракатга тушади. Анчадан буён кўришмай кетган амакиси унинг жонига оро киришга тутинади. Ахир у Йозефнинг устида ўлиб қолишга шай, бунинг устига у ўзини Йозефнинг валинеъмати деб билади. Пировардида амаки жиянини мактабдош дўсти бўлмиш бообрў адвокат Гульднинг ҳузурига етаклаб боради.

Гульд кўпни кўрган, суд маҳкамасидаги казо-казолар орасида таниш-билишлари сероб. Шу ўринда ўзбек китобхонининг кўнгли бирдан хотиржам тортади, чунки шунча таниш-билиши бўлган адвокат ишни босди-босди қилиб юборишига дарҳол ишонади. Демак, жараён бошланмай тугайди, ношуд Йозеф К. бошига тушган кулфатдан халос бўлади-қўяди. Бироқ «Оқловчи.Фабрикачи. Рассом» деб номланган бобда адвокатга боғланган умидлар шу қадар рўёга айланадики, асти қўяверасиз. Ушбу бобдаги адвокатура хизмати, адвокатлар номаи-аъмоли ҳақидаги ҳикояни романнинг энг гўзал саҳифалари дейиш мумкин. Шу ўринда адибга хос аччиқ киноя, пичинг-писанда авж пардага кўтарилади.

Адвокатлар идораси (таржимон адвокатни «оқловчи» деб ўзбекчалаштирган, назаримда адвокат сўзини таржима қилишга ҳожат йўқ эди. Умуман, роман таржимаси махсус тадқиқ-таҳлил этишга арзийди. - Х.Д.) бир ҳолатда, бу идора соҳибларининг суд жараёнларида кўрсатадиган кароматлари ҳам шундан афзал эмас аслида, лекин улар ўзларини соҳибкаромат одамлар деб кўз-кўз қиладилар. Йозеф К. адвокатлар дунёси билан ичдан таниша боргани сайин бу тоифа кимсалардан у дунё-бу дунё ёруғлик чиқмаслигини ёркинроқ англай боради, шу ерда дуч келган фабрикант, сўнг рассом йигит унинг кўзини мошдай очишади. «Қонунда... айбсиз киши оқланади, деб ёзиб қўйилгани билан, — дейди рассом. — Бироқ мен ўз тажрибамдан шуни яхши биламанки, ҳаммасининг тескарисини қилишади».

Йозеф К. хаёлга берилиб, суд девонхонасининг бурнига келиб қолганидан хавфсирамайди, уни бошқа нарса — «суд ишларидаги жаҳолат-нодонлик даҳшатга солар эди». Рассом йигитнинг, «Менимча, бу ёруғ оламда бирорта ҳам одам ўз таъсир кучи билан мутлақ оқланишга эриша олмаса керак» деган гапи Йозефни ўйлантириб қўяди. У кўп иккиланади, ҳардамхаёл бўлади. Ўзининг аҳволидан тегишли хулоса ясайди: «иккиланиб турган одам ҳеч қачон адолатли ҳукм чиқариши мумкин эмас».

Лекин у нима қилсин?

Қаҳрамонимиз шу саволга жавоб тополмайди. Дам «Гўё у бу ёруғ оламда ёлғиз ўзи қолгандай...» бўлса, дам «омон қолиш учун фақатгина курашиш керак» деган қарорга келади.

Курашиш учун эса... жараёндан дарак йўқ. Жараён бошланадими-йўқми, ўзи? (Ахир муаллиф романни «Жараён» деб атаган-ку, қани, ўша жараён?!)

Йозеф К. лоақал ўзининг вазиятини англаб етолмай хуноб: қаерда, қандай макон, қандай муҳитда, оёғини қаерга қўйиб турибди у? Шуларни билиш, ҳис этиб туриш ҳар бир инсон учун муҳим эмасми?!

У шулар хусусида бош қотираётиб бошқа жиддийроқ муаммога дуч келади: у-ку, битта одам, холос. Жамиятчи, жамиятнинг ўрни, қиёфаси, шакл-шамойли аниқми? Фуқаро вазиятининг аниқлиги жамият вазиятининг аниқлигидан бошланмайдими?..

Шу тариқа Йозеф К. саволлар, жумбоқлар гирдобига ғарқ бўла боради. Юзаки қараганда, у мужмал вазиятлардан қутилиб кетиш чорасини излаётгандек туюлади, аслида у жасоратли ғаввос янглиғ ҳеч қандай мушкулотдан тап тортмайди, балки жонини тикиб энг хатарли ҳолатларга тиккасига кириб боради.

Йозеф К. ҳаддан ташқари фикрчан одам. Мабодо у фикрга бу қадар ташна бўлмаганида, гўдакларча билиш мақсадида ҳар ерга тумшуғини суқавермаганида шунча балоға гирифтор бўлмасди ҳам. Афсуски, у ақлли-лик балосига учраган. Ваҳоланки, воқеаларнинг бошланишидаёқ, яъни Йозефга қоровулликка қўйилган соқчилардан бири унга энг «доно» маслаҳатни беради. «Ҳа, бизнинг сизга берадиган маслаҳатимиз шу: кучингизни беъмани мулоҳазалар юритишга сарфлаб ўтирманг, яхшиси, имкон қадар, бирон-бир фикр юритишдан тийилинг. Сиздан талаб қилинадиган энг катта вазифа шу», дейди у. «Яна ўзингизнинг айбсизлигингизни пеш қилавериб, ҳуда-беҳудага қичқиравверманг» дейди бошқаси.

Кўряпсизми, соқчилар учун маҳбуснинг фикрламагани маъқул, улар учун мулоҳазакор одам хавфли.

Афсуски, худо ақл-идрокдан қисмаган бўлса, миядаги тафаккур чўғлари сўнмаган бўлса қандоқ қилиб фикр юритишдан тийилади, одам? Қандай қилиб ва нима учун у айбсизлигини пеш қилмаслиги керак? Айбдор киши ўз кирдикорларини достон қилмайди, буни тушуниш мумкин, лекин ҳеч бир асоссиз ҳибсга олинган ҳақсиз одам ўзининг айбсизлигини пеш қилишдан ортиқ нимага ҳам ярайди? Яна қандай бошқа чора қолади, унда? Ёхуд айбсиз ўзининг айбсизлигини пеш қилиш ҳуқуқидан ҳам маҳрумми?!

Йозеф К. нажотни фикрлашда деб билади. Унинг фикрлаши ҳақсизликни маҳв этиш учун қилич яланғочлаб чиқмайди, у ҳеч кимсага, ҳеч бир калондимоғликка, ҳеч бир кибр-ҳавога, ҳеч бир ёлғонга очиқдан-очиқ зарба бермайди. У ана шундай разолат манзаралари мавжудлигидан одамларни огоҳ этади, уларни фош этади. Унинг фош этиши исёнга, чорага айланади.

Эҳтимол, ана шу фош этиш биз кутган жараёндир? Фош этиш жараёнидир?..

Устоз Озод Шарафиддинов кўплаб китобсеварларнинг онахони Баҳри Ғуломовани хотирлаб ёзган мақоласида 30-40 йил муқаддам дўконлардан керакли китобларни излаб суриштириб юриш одати борлигини ёзибди. Уни ўқий туриб ўзим «Жараён»ни излаганларим ёдимга тушиб кетди.

Ўрта мактабни битираётган кезларим уч-тўрт кутубхонага аъзо эдим, кўзимга ёқимли кўринган китобни ўқийверганман. Эндиликда уларнинг жуда ози ёдда қолган. Мен учун китоб тўла жавондан гўзалроқ манзара йўқ эди. Кўчамизнинг юқорироғида ҳар сафар йўлим тушганида пастак деразадан бирига мўралаб ўтишни канда қилмасдим. Яқин-атрофда шу хонадон соҳибидан кўра бахтлироқ, бадавлатроқ инсон йўқ эди, назаримда...

Журналистика факультетида жаҳон адабиётини ўқиганмиз, лекин модернизм ва унинг атрофидаги хилма-хил оқимлар, уларга мансуб шоир ва адиблар, файласуфлару психологлар номи тилга олинганми-йўқми зинҳор эсимда йўқ. Эҳтимол, домлаларимиз бир қур экскурс қилиб ўтса ўтгандир, лекин талабалик кезлари экзенциализм, сюрреализм ва ҳоказо измларни тушунадиган аҳволда бўлмаганмиз. Кейинроқ сездимки, шу ва шу сингари оқимга мансуб санъат асарларидан таъсирланадиган хос бир кайфият туғилмагунича улар сизга ёт ва бегона бўлиб қолаверади.

Таъсирланмаган одам ҳазми оғир асарни илғашга уриниши у ёқда турсин, тушунишни ҳам истамайди. Вақт-соати келганда эса... бир хил хасталикка учраган беморларгина бир-бирини осон ва тўкис тушунадилар, деган гапни ўқигандим.

Ёдимда йўқ, дўстларимиздан бирининг қўлида «Превращение» деб номланган ҳикояни кўриб қолдим. Муаллифи Франц Кафка.

— «Превращение» нима дегани, ўзбекчада нима бўлади? — деб сўрадим, тушунмай.

— «Эврилиш», — деди у.

Ҳикоя матни машинада кўчирилган, биринчи жумласи сира ёдимдан чиқмайди: «Проснувшись однажды утром после беспокойного сна, Грегор Замза обнаружил, что он у себя в постели превратился в страшное насекомое».

Эртакларимизни, афсонаю ривоятларимизни ўқиб улғайганлар учун бундай гапларнинг фавқулоддалик жойи йўқ. У ҳолда не боисдан «Эврилиш» дунё ҳикоячилиги тарихида фавқулодда воқеага айланди? Нимаси билан у ҳикоянавислик маҳоратини янги поғонага кўтара олди?

Энг муҳими — Ф.Кафка инсондан ҳашаротга айланиб қолиш ҳодисасига эртак, афсона, фантастика деб эмас, реал воқелик сифатида ёндошди. Бу ҳолатни сира иккиланмай том маънодаги ҳаётий воқеа сифатида реалистик ҳикоя тарзига олиб кирди.

Хуллас, машинкада терилган ҳикояни бир кунга, аниқроғи, эрталаб қайтариш шарти билан олиб кетдим.

— Ҳар кимга кўрсатаверманг, — деди дўстимиз.

Шу огоҳлантириш сабаб бўлдими, биринчи жумладан таъсирландимми, туни билан ҳижжалаб ўқиб чиқдим «Эврилиш»ни. Ҳозир ҳар қадам-ҳар идорада муҳайё нусха кўчириш ускунаси юртимизга энди-энди кириб келаётган пайтлар эди, эрталабдан шуларнинг бирига бориб, юз таваллою ёлбориш билан «Превращение»дан бир нусха кўчиртириб олдим.

— Ҳеч кимга кўрсатмадим, — деб ёлғон гапирдим, олган нусхани эгасига қайтараётиб.

Ф.Кафка билан биринчи танишув шу тариқа юз берган. Сўнг, бу адиб ижодига доир нимаики мақола бўлса, топиб ўқишга ҳаракат қилдим. «Жараён» романини ернинг тагидан бўлсаям топаман деб ўзимга аҳд қилдим. Бироқ у ман-ман деган китобйиғарлардан ҳам, ернинг тагидан ҳам топилмади. Ўзиям Ф.Кафканинг рус тилида бор-йўғи битта китоби нашр этилган экан, у ҳам кейин кўрсам, адади кўрсатилмаган. Чамаси, шўро ҳукумати мафкурасига зид деб ҳисобланган бу адибнинг китобини хорижликлар назари учунгина — номигина чоп этилган. Лекин қани, ўша китоб?!

Кунларнинг бирида автобусдан тушиб кўчамизга бурилсам, икки қўлидаги оғир ип тўрвани инқиллаб кўтариб келаётган аёлга кўзим тушди. Юрагим «жиз» этиб кетди. Ўйламай-нетмай аёлга етиб олдим, бир қўлидаги тўрвани олдим. «Йўлимиз бир, мен ҳам шу ёққа боряпман» дедим. Аёл ҳайрон. Мен эса иккинчи тўрвани ҳам кўтаришга жон деб турибман. Аёлнинг ҳайронлиги баттар ошди.

— Сизни танийман, — дедим. — Қўшниман. Нарироқда яшаймиз. Сизнинг уйингизга деразадан кўп қарайман.

— Да-а... — деди опа ажабланиш-ажабланмаслигини билмай. Сўнг, сўради: — Нимасига қарайсиз, уйимни?

— Китобларга. Ҳавасим келади.

— Ҳавасингиз келса, марҳамат, уйга киринг. Китобларни кўринг.

Опа шу қадар самимий гапирдики, нақ бир йилчадан буён излаб юрган китобимни қўлга киритгандек қувониб кетдим. Орадан ўн дақиқа ўтар-ўтмас Франц Кафканинг қора жилдли, семизгина китоби қўлимда турарди! Янги танишган қўшни аёл — Тамара Сергеевна Никонорованi ўпиб олай дедим!..

— Бемалол ўқийверинг, кейин қайтарарсиз, — деди хонадон соҳибаси.

Ўша дамда мендан бахтли инсон йўқ эди, атрофимда!

Орадан чорак аср ўтди, мана, бугун «Процесс» ўзбекчага «Жараён» бўлиб ўгирилиб, «Жаҳон адабиёти»да чиқиб турибди! Марҳамат, уни ўзбек тилида ўқиш имкони туғилди. Бу — ўзбек адабиёти тарихида алоҳида воқеа! Ҳамонки, адабиёт инсоншунослик экан, «Жараён» ҳар қандай миллий адабиётнинг маънавий мулки ҳисобланади. Ҳар қандай миллий адабиётнинг нуфузи «Жараён» ўша тилга ўгирилган-ўгирилмаганлиги билан ҳам белгиланади десам муболаға бўлмайди. Жаҳон адабиёти тарихи Ф.Кафкагача ва ундан кейинги даврга бўлинади дейишади. Миллий адабиётлар ҳам Кафканинг асарлари ўша тилга ўгирилгунига қадар ва ундан кейинги даврга ажралади.

Адабиётимиз «Жараён» миллий тилимизга таржима қилингандан кейинги ўзбек адабиёти деган шарафли номга сазовор бўлди! Йозеф К. ўзининг бутун мураккаб дунёси билан ўзбек адабиётига кириб келди! Ваҳоланки, қаҳрамонимизнинг бошига тушган ташвиш оламшумул муаммо ҳам эмас, кўрсатадиган қаҳрамонликлари муҳокама қилиб ўтиришга арзимайди ҳам. У бор-йўғи ҳибсга олинган, ўзи шуни тушуна олмай гарангсиб юрибди, холос. Фақат ғалати ва қизиқ жойи шундаки, Йозеф К. қамоққа олингану, хизмат вазифасини давом эттириши мумкин.

Буни қандоқ тушунамиз? Ижарахона бекаси фрау Грубахнинг таъбирига қаранг: «Сизнинг қамоққа олинишингиз эса... унда қандайдир ҳикмат бордай» дейди у Йозефни юпатиб.

Гарчи Йозеф К. ўзининг ҳибсга олинишида ҳикмат тугул, оддий, тайинли мантиқнинг ўзи йўқ деб ҳисобласа-да, Грубахнинг фикрига қўшилмай иложи йўқ. Зеро, Йозеф К.нинг қисматини, мана, сал кам саксон йилдирки, китобни ўқиган киши турлича талқин этмоқда. Талқин эса тугайдиганга ўхшамайди. Шу эмасми, романдаги, аниқроғи, роман қаҳрамонининг ҳибсга олинишидаги ҳикмат?! XX асрнинг улкан файласуфларидан Эрих Фромм Йозеф К.нинг ҳибсга олинишини рамзий маънода «тўхтаб қолиш» деб талқин этади. Яъни, Йозеф К. жисман эмас, фикран тўхтатиб қолинди. У энди ҳаётий жараёндан мосуво. Аслида ҳам у ўтакетган диққинафас ҳаёт кечираётган эди — кунлари туссиз, бефайз — номигагина ётиб-туришлар, хўжакўрсинга хизматга бориб-қайтишлар, «йилт» этган равшанликдан дарак йўқ. Олдинда рўшнолик йўқ. Ҳамма нарса тўхтаб қолгандек эди, мана, Йозеф К. ҳам тўхтади, уни тўхтатиб қўйишди. Ф.Кафкага хос аччиқ ва тагдор киноя романнинг атамасида мужассам, яъни, гарчи асар «Жараён» деб аталса-да, ҳаётда ҳеч қандай жараён аломати сезилмайди. Жараён дегани ҳаракат дегани-ку, ахир, романда эса буткул ҳаракатсизлик, маҳдудлик. Фикр ўлган, мушоҳада чекланган тубан муҳитда жараён кечмоқда дейишнинг ўзи бориб турган сурбетлик. Романда ана шундай жараёнсизлик, яъни тўхтатиб қўйилган вақтнинг тўхтаб қолган воқеалари тасвирланган. (Адабиётшунос дўстларимиздан бири роман атамасининг энг аниқ мазмуни ўзбек тилида муаллиф ўйлаганидан ҳам мукаммалроқ жаранглайди, бунинг учун у «Жар аён» деб ўқилиши керак, деганида ҳам чуқур мазмун бор.) Кафканинг бетакрорлиги ҳам шунда!

Э. Фромм «Жараён»ни энг узун туш, деб таърифлаган. Бундай тўғри хулоса бежиз эмас эди. Зеро, Йозеф тўхтаб қолган вақтнинг ҳаракатланиши, яъни жонланиб, чинакам жараёнга айланишида нажотни тушдан излайди ва топади. Ф.Кафка ҳам, унинг қаҳрамонлари ҳам туш ва хуш оралиғидаги реалликда яшайдилар. Ўзининг ҳибсга олинганини «Бу қанақа маҳбуслик?» деб тўла тушуниб етмаган асар қаҳрамони ўзида туғилган бу саволга жавобни ҳаёт реаллигидан эмас, туш реаллигидан излайди. Ф.Кафка ана шу икки реалликдан-да боқий бир реаллик — ўзининг уч романи, ҳикоялари ва кундаликларида акс этган бадиий реаллигини яратади!

Ўн йил муқаддам Ёзувчилар уюшмасидаги йиғинлардан бирида дурустгина адибларимиздан бири «Ҳа, энди Кафка деганлари касал бир одам-да» деган эди бурнини жийириб, беписандлик билан. Аслида бу жуда топиб айтилган таъриф эди, ахир чиндан касал бўлмаган одам ёзувчилик қиладими, қўлидан қаламни қўймай ҳеч кимникига ўхшамаган ўз бадиий дунёсини яратадими?! Кафка сингари ижодкорларни жоҳилларча пессимистликда, ҳасталикда, бемаъниликда айблашлар шўро даврида оддий ҳол эди. Афсуски тафаккуримиздаги бундай чекланиш «Жараён»дек роман ўзбек тилида эълон қилинган бугунги дориломон кунларга келиб ҳам буткул унутилганича йўқ. «Декаденс, модернизм фарёд санъати, — деб ёзади ажойиб адабиётшунослардан бири Игор Гарин мана шундай қарашларга жавобан. — Чорасизлик ва фарёднинг қалбни ўртовчи ҳайқириғи. Буни санъат кризиси деб талқин этмаслик керак, зеро бу, кризис санъатидир. Декаденс, модернизм — шу».

Шу маънода Ф.Кафка дунё адабиётида энг оғир «беморлардан» саналади, таассуфки, замонавий насримизда шу «ҳасталик» мақомига чиқа олаётган адибларимиз кўринадиганга ўхшамаяпти...

Кўплаб адабиётшунослар, психологлар унинг ва унга ўхшаш адибларнинг асарларини абсурд адабиёт сифатида тадқиқ этганлар. Бундай мунозарага ўзбек мутахассислари ҳам бош қўшишга уриниб кўришди. Ваҳоланки, Ф. Кафка абсурд адабиёт яратиш хаёлида роман ёзмаган, у — ҳаётнинг ўзини, инсон умрининг ўзини абсурд деб тушунган. Адиб ва шу тоифа адабиётшуносларимиз орасидаги энг катта ва энг жиддий фарқ шунда!

Йозеф К.нинг бесабабдан-бесабаб ҳибсга олиниши ҳам абсурд. Унинг назарида, ҳар банда ҳибсга тушиш эҳтимоли бор, ўша банда шўрлик шунга лойиқ гуноҳга йўл қўйганми-йўқми, бу, бошқа масала. Ҳар неки бандани ҳибсга олувчи қаттол куч ҳам бор, ўша куч бундай қабиҳликка нечоғли маънавий ҳақ-ҳуқуқи бор — бу ҳам бўлак муаммо.

Йозефнинг ҳолати, иш фаолияти, ётиш-туриши, атрофидагилари — ҳаммасининг турган-битгани мужмал, дардисар. Китобхон «Йозеф К.ни нима учун ҳибсга олишди?» деган саволига романни ўқиб тугатгунга қадар жавоб излайди, лекин жавоб... Жавоб излашга уриниш жараёни китобхоннинг қалб ва шуурига кўчади! Роман номининг моҳияти, фалсафаси, унинг таг-заминига яширилган қуввати мана шу!

Йозеф К. бошини не-не эшикларга урмади, кимлардан нажот кутмади! Жуда кўпчилик унинг мушкулини осон қилмоққа чоғланди, ёрдам қўлини чўзгандек бўлди, илло бирор кимса амалда унинг жонига оро кирмади, киролмади. Инсон — ўз тақдири, қисмати олдида танҳо!

Йозеф К. образи, умуман Кафка яратган кўпгина қаҳрамонларнинг ҳаёт йўли, ҳаёт йўлида кашф этган фалсафаси, ҳаётий ақидаси мана шундай ғоятда аччиқ, лекин ўта ҳаққоний хулосага келтиради кишини!

Ҳаётда шундай ҳолатлар юз берадики, инсон ўзи дуч келган муаммоларнинг асл сабабларини ташқаридан ёки ўзгалардан эмас, ўзидан, ўз қалби ва онгининг шу вақтга қадар назар ташлаб кўрмаган, назар ташлашга юраги бетламаган туб қатламларидан излаб топгиси келади. Лекин уммон қаърига шўнғийдиган ғаввосликнинг ўзига яраша асбоб-анжоми, маҳорат сирлари бўлгани каби, ўз қалбининг нигоҳ илғамас пучмоқларига сафар қилиш учун ҳам махсус анжомлар, услублар, воситалар даркор.

«Жараён» сингари романлар, Франц Кафка тоифасидаги адиблар яратган боқий асарлар эса худди шундай маънавий сафар анжоми, воситаси вазифасини ўтайди.

Қадимги итальян мутафаккирларидан бири худо инсонни яратгани билан, киши ҳақиқий инсон мақомига етишмоғи учун унинг ўзи ўзини қайта кашф этмоғи, қайта яратмоғи керак деган. Ф.Кафка қаҳрамонлари ўзини қайта яратишга мубтало инсонлар образи. Унинг қаҳрамонлари учун ўз «мен»идан ўзга дунё йўқ, улар дунёни фақат ўз «мен»лари орқали кўрадилар, дунё савдоларини ўз «мен»лари манфаатига бўйсундирадилар ва шу йўл билан дунёни, инсон ҳақидаги шу вақтгача бўлган тушунча ва билимларни ўз «мен»лари ҳисобига бойитадилар. «Мен — уйғониш даври яратган янги миф» деган эди А.Лосев. Ф.Кафка қаҳрамонларининг ҳар бири ўзича мифга айланган. Дарвоқе, рус файласуфи готика санъати фалсафаси ҳақида сўз юрита туриб айтган қуйидаги таърифи «Жараён» қаҳрамонини тушунишга ёрдам беради. «Воқеликдан изтироб чекиб, табиий ечимлар топа олмагач, у янада олийроқ воқеликка, ўта таъсирчан дунёга интилади». Ва шу тариқа қандай бўлмасин ўз шахсияти, нафсонияти поймол этилишга маҳкум эмаслигини, ўткинчи мустабид тузум иморати қурилишида ишлатилаётган бир ғиштчадан кўра қадрлироқ бўлишга ҳақли эканини кўрсатади. Яна бир хулоса шуки, Йозеф К. ҳукм сураётган жараёнсизлик учун айбни муҳитга ағдармайди, балки ўша муҳитга қаршилик кўрсата олмаган ўзидаги заифликка тавқи-лаънат ўқийди. Жирканч ва тубан муҳитда ўзининг инсон сифатида мавжудлиги учун ўзини айбдор, гуноҳкор ҳисоблайди. «Жараён»нинг бош маъноси шу». (А.Гарин)

1991 йил «Ёш куч» журналининг 6-сонида эълон қилинган «Инсон изтиробларига таъзим» мақоласи Ф.Кафка шахси ва ижодига бағишланган ўзбек тилидаги биринчи (эҳтимол, ҳозиргача ягона) чиқиш эди. «Жараён»га қисқача таъриф талаб қилинса, мен уни совуқ ҳокимиятга нафис қалбнинг оташин лаънатномаси деб атаган бўлар эдим» деб ёзган эди мақола муаллифи Мирзакалон Жўраев. Бу ҳам фикр, мулоҳаза. Роман ва унинг қаҳрамони ҳақида яна кўп-кўп мулоҳазалар туғилаверади, мунозаралар давом этаверади.

... Жаҳон адабиётининг энг мунозарали, энг баҳслар қўзғовчи, вақт синовларига энг бардошли «Жараён» романи ниҳоят ўзбек тилига таржима қилинди! Бу ВОҚЕА муносабати билан ғоятда мураккаб вазифани зиммасига олган таржимон Вафо Файзуллони, унга бош-қош бўлган «Жаҳон адабиёти» журналини, янада муҳими, «Жараён»даги ҳаракатдан тўхтаган жараён тафсилотини ўқиш ва уқишга чоғланаётган ўзбек китобхонларини самимий қутлаймиз!

Хуршид ДЎСТМУХАММАД

"ҲУРРИЯТ"
газетаси жамоаси
ҳамкоримиз
Насриддин
Ботировга падари
бузруквори
Бобомурод
БОТИРОВнинг
вафоти муносабати
билан чуқур таъзия
изҳор қилади.

ЭЪЛОН

"Тошкент монументал комбинати" очиқ турдаги акциядорлик жамияти акциядорлари ва бошқа манфаатдор юридик ҳамда жисмоний шахслар диққатига!

"Тошкент монументал комбинати" ОАЖ акциядорларининг 07.02.2004 йилда бўлиб ўтган умумий йиғилиши қарорига мувофиқ тугатилади.

Барча даъволар ушбу эълон чоп этилганидан уч ойгача бўлган муддат давомида қабул қилинади.

Мурожаат учун телефон: 55-61-26.

Маъмурият

Ўзингни англаб ет!

Mustaqil gazeta HURRIYAT

Муассис: Ўзбекистон Оммавий ахборот воситаларини демократиялаштириш ва қўллаб-қувватлаш жамғармаси

Бош муҳаррир вазифасини бажарувчи: Исмат ХУДОЁРОВ

Таҳрир ҳайъати: **Турсунали АКБАРОВ, Хуршид ДЎСТМУХАММАД, Азамат ЗИЁ, Абдуқаҳҳор ИБРОҲИМОВ, Наим КАРИМОВ, Ҳаким САТТОРИЙ (масъул котиб), Озод ШАРАФИДДИНОВ, Раҳмон ҚЎЧҚОР**

«Hurriyat» kompyuter markazida Elyor UBAYDULLAYEV tomonidan sahifalandi.

Газета Ўзбекистон Республикаси Матбуот ва ахборот агентлигида 034-рақам билан рўйхатга олинган. Бичими — А-2.

Таҳририят манзили: Тошкент шаҳри, Навоий кўчаси, 16-уй. Тел-факс: 41-49-91. Тел: 41-52-72, 144-25-06. E-mail: hurriyat@uzpak.uz

Индекс:
Якка обуначилар ва ташкилотлар учун — 233

«Шарқ» нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси босмахонасида босилди. Манзил: Буюк Турон кўчаси, 41-уй.

Навбатчи муҳаррир: **Собиржон ЁҚУБОВ**

® — тижорат белгиси.

Топшириш вақти — 21.00
Топширилди — 20.00
Буюртма — Г - 271
Т: 3664

Таҳририятга юборилган мактуб ва мақолаларга ёзма жавоб қайтарилмайди.